

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

Здобувачки вищої освіти Голованової Альони Іванівни

академічної групи 281м-23з-1 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

за освітньо-професійною програмою Публічне управління
та адміністрування

на тему: «Удосконалення податкової політики України в умовах воєнного
стану»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Лашенко О.В.	85	добре	
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:				
-----------------	--	--	--	--

Дніпро
2024

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи ступеня магістра на тему «Удосконалення податкової політики України в умовах воєнного стану».

89 стор., 6 табл., 2 рис., 51 джерел.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА, ВІЙСЬКОВИЙ СТАН, ПОДАТКИ, ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, ПОДАТКОВА СИСТЕМА, БЮДЖЕТНІ ВТРАТИ, ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ, КОМПЛАЄНС-РИЗИК, КОМПЛАЄНС-МЕНЕДЖЕР.

Об'єкт дослідження – процес реалізації податкової політики в Україні.

Предмет дослідження – це комплекс методів впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток держави.

Мета дослідження – на основі системного аналізу, розробити комплекс заходів, щодо підвищення ефективності податкової політики, що в подальшому сприятиме соціально-економічному розвитку держави.

Галузь застосування результатів – отримані результати дослідження доцільно використовувати у проведенні подальших наукових досліджень податкової політики, механізму функціонування податкової системи та її інструментів в умовах воєнного стану.

У першому розділі поняття та структура податкової політики, принципи формування податкової політики та побудови податкової системи, методи податкового регулювання економіки. У другому розділі проводиться аналіз показників ефективності податкової політики, проблеми податкової політики в умовах воєнного стану. У третьому розділі надаються рекомендації з впровадження шляхів підвищення ефективності податкової політики на основі визначених проблем та міжнародного досвіду.

Сфера практичного застосування результатів роботи – державна податкова служба України.

ABSTRACT

Explanatory note of the qualification work for the master's degree on the topic "Improving Ukraine`s tax policy under martial law".

89 pages, 6 tables, 2 figures, 51 sources.

TAX POLICY, MARTIAL LAW, TAXES, STATE BUDGET, TAX SYSTEM, BUDGET LOSSES, TAX BENEFITS, COMPLIANCE RISK, COMPLIANCE MANAGER.

The object of the study is the process of tax policy implementation in Ukraine.

The subject of the research is a complex of methods of influence of tax policy on the socio-economic development of the state.

The purpose of the research is to develop a set of measures on the basis of a systemic analysis to increase the effectiveness of the tax policy, which will further contribute to the socio-economic development of the state.

The field of application of the results – it is advisable to use the obtained research results in conducting further scientific research on tax policy, the mechanism of functioning of the tax system and its tools in the conditions of martial law.

In the first chapter, the concept and structure of tax policy, principles of tax policy formation and construction of the tax system, methods of tax regulation of the economy. In the second section, an analysis of tax policy efficiency indicators, tax policy problems in martial law conditions is carried out. The third section provides recommendations on ways to improve the effectiveness of tax policy based on identified problems and international experience.

The sphere of practical application of the work results is the State Tax Service of Ukraine.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	9
1.1. Зміст, цілі та завдання податкової політики	9
1.2. Основні принципи формування податкової політики та побудови податкової системи	19
1.3. Методи податкового регулювання економіки в умовах сучасних соціально-економічних викликів	26
РОЗДІЛ 2	36
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	
2.1. Аналіз податкової політики держави в сучасних умовах	36
2.2. Аналіз податкової політики на регіональному рівні (на прикладі Дніпропетровської області)	46
2.3. Проблеми податкової політики в умовах воєнного стану	54
РОЗДІЛ 3	
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	64
3.1. Напрями повоєнного реформування податкової системи	64
3.2. Зарубіжний досвід податкових систем в країнах з розвиненою ринковою економікою та його імплементація в Україні інфраструктури	72
3.3. Стратегія розвитку та місія податкової служби як одного з важелів впливу на податкову політику держави	78
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПКУ – Податковий кодекс України

ДПС – державна податкова служба

ЄС – Європейський Союз

МВФ – Міжнародний валютний фонд

НСДУ – Національна стратегія доходів України

ВСТУП

Повномасштабна збройна агресія росії проти України руйнівним чином позначилась на багатьох сферах суспільного життя. Одним із негативних наслідків російського вторгнення стало поглиблення кризових явищ у системі публічних фінансів, оскільки на фоні звуження економічної бази формування бюджетних ресурсів під впливом окупації важливих промислових районів, руйнування підприємств та міграції населення, видатки бюджету фактично подвоїлись.

Податкова система є однією із основних напрямків фінансової політики в країні. За допомогою її важелів та методів держава регулює економічне зростання, фінансує виконання визначених законодавством функцій та покладених на неї обов'язків, забезпечує добробут населення – впливає на рівень розвитку соціально-економічних відносин. Введення військового стану на території всієї країни змусило Уряд приймати рішення щодо перегляду механізму бюджетної системи, а саме формування дохідної частини бюджету з метою забезпечення ефективного виконання державою своїх функцій в умовах війни.

Особливості реалізації податкової політики напряду опосередковують сутність та ефективність державної системи оподаткування, завдяки якій відбувається розвиток фінансової та ділової активності, піднесення підприємницької діяльності, стабілізація бюджетного наповнення на всіх рівнях, а також загальна макроекономічна ефективність.

Саме податкова політика являє собою важливу складову державної стабільності через можливість забезпечення фінансової частини виконання державою своїх функцій, таких як соціальний захист громадян, міжнародне співробітництво, вкрай актуальне військово-оборонне забезпечення, вирішення екологічних проблем та багато інших. За своєю сутністю податки є важелем впливу на дохідність державного та місцевих бюджетів, а також на функціонування самих платників податків. Складні сучасні умови, пов'язані з активними військовими діями на території нашої країни, хронічна нестача

фінансових ресурсів вимагають негайного формування ефективної державної податкової політики, яка буде в змозі забезпечити стабільність фінансової системи та урегульованість бюджетних відносин.

Дослідження податкової політики держави в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальним, оскільки ефективне її функціонування створює усі передумови для своєчасного та повного надходження доходів до бюджету і цільових фондів та сприяє стабільному функціонуванню державних фінансів та забезпеченню виконання державою своїх функцій, зокрема фінансуванню додаткових державних витрат у період військового стану та післявоєнному етапі відновлення країни.

Питанням специфіки податкової системи України в умовах військового стану присвячено багато досліджень сучасних вчених-економістів, практиків, представників аналітичної спільноти. Основну увагу в наукових напрацюваннях останніх років присвячено новаціям податкового законодавства, покликаним забезпечити наповнення бюджету за період військової агресії. З початком масштабного вторгнення росії було ухвалено ряд правових змін, спрямованих на дерегуляцію і зниження рівня оподаткування в період воєнного стану, які стали об'єктом аналізу з боку наукової спільноти.

Питанням податкової політики, її теоретичним основам та практичної реалізації приділяли увагу у своїх працях такі науковці, А. Нікітішин, С.О. Корецька, В.Д. Макогон, В.М. Федосов, В.М. Опарін та ін. Так, теоретичні засади оподаткування, а також побудови і розвитку податкової політики та податкового механізму розкриваються в роботах: Василика О., Дем'янишиної В., Крисоватого А., та інших.

Однак на сьогодні потребують більш ґрунтовного дослідження питання ефективного функціонування податкової системи в умовах воєнного стану з метою визначення проблем та вивчення основних шляхів адаптації економіки держави до умов війни та повоєнного відновлення України.

Метою роботи є аналіз змін вітчизняної податкової системи під час воєнних дій та визначення напрямків оптимізації податкової політики для

підтримки та ефективного функціонування економіки в умовах воєнного стану та післявоєнний період.

Об'єктом дослідження є податкова система України.

Предметом дослідження є процес здійснення податкової політики України в умовах повномасштабного вторгнення.

У процесі роботи, залежно від поставлених цілей і завдань, використовувалися відповідні методи аналізу: наукове абстрагування, порівняння, систематизації, статистичне зіставлення даних, історичний, графічний і табличний методи. При виведенні окремих висновків використано методи індукції та дедукції, логічний метод.

Інформаційну основу дослідження становлять положення законодавчих та нормативно-правових актів України з питань Податкового законодавства, аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, статистичні матеріали Державної податкової служби України. У роботі також використано дані монографічних та періодичних видань, матеріали науково-практичних конференцій, аналітичні огляди міжнародних організацій, агенцій та асоціацій, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У першому розділі магістерської роботи розкриваються теоретичні основи податкової системи України.

Аналіз функціонування податкової системи України в умовах воєнного стану представлений в другому розділі дослідження.

Основні напрямки удосконалення податкової системи України у післявоєнний період обґрунтовано в третьому розділі магістерської роботи.

Загальний обсяг роботи 89 сторінок, 2 рисунків і 6 таблиць, а також 51 найменувань у списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Зміст, цілі та завдання податкової політики.

Державна податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави [1].

Відповідно до п. 3 Положення «Про Міністерство фінансів України» Міністерство фінансів України забезпечує серед іншого формування та реалізацію єдиної державної податкової політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [2].

Податкова політика держави, як інструмент її економічної політики, з одного боку забезпечує формування фінансової бази держави, а з іншого – сприяє або навпаки перешкоджає активній бізнесовій діяльності суб'єктів господарювання. Через продуману та зважену податкову політику держава може сприяти розвитку малого та середнього підприємництва, стимулювати науково-технічний прогрес, сприяти залученню інвестицій в економіку, обмежувати зростання цін та рівень інфляції. Ефективна податкова політика забезпечує стабільне та гарантоване надходження до державного та місцевих бюджетів, а також дає можливість вливати на різні сфери діяльності платників податків. Водночас податкова система може здійснювати значний вплив на платників податків, які зацікавлені у зниженні податкового тиску і можуть впливати на державну політику у сфері податків через вибори та зміну політичних сил, які очолюють державу в той чи інший період.

Згідно статті 10 Господарського кодексу України податкова політика є складовою частиною економічної політики держави, яка «...спрямована на

забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів» [3].

Науковець А. Нікітішин зазначає: «...економічні перетворення зумовлюють необхідність у постійному підвищенні обґрунтованості та ефективності податкової політики як комплексного та цілеспрямованого впливу держави на систему соціально-економічних відносин країни шляхом їх впорядкування відповідно до поставлених стратегічних і тактичних цілей соціально-економічного розвитку в інтересах суспільства» [4, с.18].

І.О. Лютий більш повно визначив поняття «податкова політика», згідно з яким, податкова політика – це діяльність держави по встановленню, правовому регламентуванню та організації стягнення податків і зборів, метою якої є формування централізованих фінансових ресурсів держави в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту [5].

Наукові підходи до сутності податкової політики пропонуються також вітчизняною науковою думкою (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1

Визначення терміну «податкова політика» у працях вітчизняних науковців

О.Д. Василик [6]	Податкова політика – це сукупність заходів держави у сфері побудови податкової системи і мобілізації податків до бюджету
О.Д. Данилов, Н.П. Флісак [7]	Складова частина економічної політики, яка базується на сукупності юридичних актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх стягнення та регламентування
А.І. Крисоватий [8]	Діяльність держави у сферах запровадження правового регламентування та організації справлення податків та податкових платежів, які виступають знаряддям розподілу та перерозподілу частини ВВП, та формування центральних фондів грошових ресурсів держави
В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко [9]	Податкова політика – діяльність держави у сфері встановлення та стягнення податків, зокрема з формування державних доходів за рахунок постійних і тимчасових джерел, встановлення видів податків, платежів, об'єктів, ставок, пільг, механізму зарахування
С.І. Юрій, Й.М. Бескид [10]	Діяльність держави у сфері встановлення правового регламентування та організації збору податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів

У першу чергу, податкова політика використовується урядом держави як знаряддя для подолання спаду виробництва і згладжування циклічних коливань в економічній системі, підвищення рівня зайнятості населення. Визначальною метою податкової політики є пошук оптимального співвідношення між фінансовими можливостями держави та обсягом видаткових статей соціально-економічного характеру за певних умов розвитку країни [11].

Отже, аналіз різних підходів до визначення категорії «податкова політика» дозволяє сформулювати такі висновки:

- податкова політика – це діяльність держави в сфері оподаткування;
- податкова політика – це сукупність правових, економічних і організаційних заходів у сфері регулювання податкових відносин;
- податкова політика повинна бути спрямована на забезпечення податкових надходжень і стимулювання економічного зростання;
- податкова політика є складовою частиною державної економічної політики, зокрема у середньостроковій і довгостроковій перспективі.

Податкова політика покликана виражати баланс публічних і приватних інтересів, зіткнення яких у сфері податків і зборів відображає недосконалість законодавства і в зв'язку із цим нечіткість функцій виконавчої влади. У науковій літературі розглянуто чотири види цілей податкової політики держави:

- економічні цілі – досягнення гнучкого економічного розвитку країни, регіонів, муніципальних утворень, окремих суб'єктів господарювання. Регулювання економіки – прояв розподільчо-регулюючої функції податків через використання податкових режимів для накопичень та інвестицій, співвідношення прямих і непрямих податків, визначення крайніх меж податкових вилучень для окремих галузей і сфер діяльності;
- фінансові цілі – забезпечення потреб усіх рівнів влади у фінансових ресурсах, достатніх для проведення економічної і соціальної політики, а також для виконання відповідними органами влади покладених на них функцій. Дана мета є практичним втіленням фіскальної функції податків і реалізується через

відстоювання державною владою позицій з таких питань, як частка податків у валовому національному продукті і загальній сумі доходів бюджетної системи, заходи податкового контролю, відповідальність за податкові правопорушення;

– соціальні цілі – згладжування нерівності в рівнях доходів населення, що виникає в процесі ринкових відносин. Дана мета податкової політики безпосередньо пов'язана з соціальною функцією податків і виявляється через прогресивне оподаткування, встановлення межі податкових вилучень для окремих прошарків і класів населення, співвідношення прямих і непрямих податків;

– міжнародні цілі – виконання міжнародних фінансових обов'язків держави.

Ці цілі повинна втілювати податкова політика держави в повному обсязі задля макроекономічного розвитку країни. Отже, у сучасних умовах можна виділити основні цілі податкової політики держави: збереження економічної і соціальної стабільності, зміцнення національної валюти [11].

Головними стратегічними завданнями податкової політики нашої держави є наступні:

– підтримка національної економіки на високому конкурентоспроможному рівні;

– провадження ефективної бюджетної політики щодо забезпечення оптимального наповнення бюджетів усіх рівнів;

– міжнародна інтеграція національної податкової системи;

– впровадження єдиних правил контролю за нарахуванням та сплатою обов'язкових платежів;

– забезпечення стабільності функціонування податкової системи країни;

– створення умов для зниження ухильності від сплати обов'язкових платежів;

– адаптування вітчизняного податкового законодавства до міжнародних стандартів.

Реалізація податкової стратегії безсумнівно відбувається через податкову

тактику, яка, в свою чергу, визначається як короткостроковий комплекс дій, спрямованих на забезпечення виконання стратегії податкової політики.

Отже, ефективність податкової політики держави напряму залежить від вдало розробленої податкової стратегії, яка не суперечить тактиці [12].

Реформування податкового законодавства України являє собою довгий та нелегкий процес. Результатом цього процесу мають бути покращені умови для рівноправного партнерства України з Європейським Союзом та створення сприятливого інвестиційного клімату. Кожне положення правового акту ЄС повинно бути належним чином впроваджене в національне законодавство кожної країни-члена ЄС, забезпечуючи однакове застосування тих положень оподаткування, які гармонізовані на рівні ЄС.

«Остаточо обираючи європейські прагнення та європейський вибір, Україна взяла на себе зобов'язання розбудовувати розвинуту правову державу. Відповідно перед нею постає необхідність впроваджувати політичні, соціально-економічні, правові та інституційні реформи. При цьому, покращення економічних відносин, торгівлі, інвестицій та добросовісної конкуренції в значній мірі залежить від належного управління у сфері оподаткування» [13, с. 68]. Протягом тривалого часу в Україні відбувається процес реформування усіх суспільних сфер. Проте саме податкова реформа стала не тільки найочікуванішою для сфері бізнесу та інвесторів, але й найбільш дискусійною темою в наукових та експертних колах. Єдине, з чим погоджуються і науковці, і експерти, те, що запорукою успіху податкової реформи є комплексний підхід. Економіку необхідно стимулювати за допомогою зниження ставок податків. Зокрема, це стосується зниження ставок єдиного соціального внеску, який є непропорційно високим. Цей «фінансовий маневр» для зниження податкового тягаря повинна забезпечити часткова відмова від непритаманних ринковій економіці функцій держави. Це дозволить зменшити відсоток перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет. З іншого боку, податкова лібералізація не спрацює, якщо не буде супроводжуватися іншими реформами, які необхідні для стійкого зростання економіки. Податкова реформа в Україні

втілювалась в межах Концепції податкової реформи, яка не визначала мету, але чітко окреслила ключові цілі: створення унікальних фіскальних умов для розвитку бізнесу та відновлення економіки країни; розв'язання найбільш болючих проблем у сфері оподаткування; оздоровлення інвестиційного клімату; виведення економіки з тіні; стабільність та передбачуваність податкового законодавства.

Нерішучість влади до проведення радикальних змін в податковому законодавстві спричинила те, що бізнес ховається від сплати податків або виїжджає за кордон та йде масовий відтік фінансів, не кажучи вже про інвестиції.

Реалізація соціально-економічних реформ з метою покращення економічного розвитку України вимагає постійного удосконалення ефективності управління державними фінансовими ресурсами. Саме тому, Кабінетом Міністрів України було схвалено «Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки». Дана Стратегія спрямована на створення більш ефективної та стійкої системи управління державними коштами та розвитку соціально-інклюзивної економіки, що сприятиме інтеграції економіки України на світовий ринок, зокрема поглиблення співпраці з країнами-членами ЄС.

Основними пріоритетами Міністерства фінансів України у забезпеченні формування та реалізації державної податкової політики є (відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки):

- дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі;
- підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики;
- забезпечення ефективного виконання державного та місцевих бюджетів;
- підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні

державними фінансами;

- розвиток управління людськими ресурсами у сфері державних фінансів.

Для досягнення зазначеної мети необхідно здійснити заходи щодо завершення реформи ДПС та повноцінного перетворення її в сервісну службу шляхом стимулювання добровільного дотримання податкової дисципліни з урахуванням специфіки груп та категорій платників податків, у тому числі подальшого спрощення та діджиталізації податкового адміністрування, а також спрямувати зусилля на створення в ДПС ефективної комплексної системи управління ризиками для забезпечення ризик-орієнтованого підходу до платників податків [14].

Корецька С.О., визначає, що «діджиталізація трансформує багато аспектів нашого повсякденного життя, а також основи функціонування економіки та суспільства. Масштаби і швидкість змін, породжених цим процесом, актуалізують ряд викликів та проблем у сфері публічних фінансів загалом і податкової політики зокрема. Сучасні технології змінюють саму природу процесу формування політики завдяки виникненню інструментів абсолютно нового ґатунку, які дозволяють формувати та підтримувати реалізацію політики» [15, с.90].

Для податкової політики це означає, що механізм її формування і реалізації має відповідати новим реаліям життя і вимогам конкурентного навколишнього середовища.

Але діджиталізація не лише надає нові інструменти адміністрування чи підтримки прийняття рішень, а й породжує певні виклики та проблеми. Найбільші з них існують у сфері міжнародного оподаткування і зумовлені такими чинниками:

- можливостями транснаціональних корпорацій використовувати розбіжності у правилах і процедурах між різними податковими юрисдикціями;
- використання нематеріальних активів, включаючи інтелектуальну власність;

– синергетичний ефект, породжений великими мережами і великими масивами даних.

Податкова система відіграє ключову роль в успішному розвитку будь-якої країни, як основний фінансовий ресурс, впливаючи на безліч аспектів її розвитку. В Україні функціонування податкової системи постійно еволюціонує та вдосконалюється задля створення «вічного двигуна» фінансової стійкості. Однак, виявилось, що для самої держави важливішою є не константність податкової системи, а можливість її адаптації та оптимізації.

Забезпечення ефективної функціонування податкової системи вимагає належної організаційної бази. Один із ключових інститутів, відповідальних за впровадження податкової системи, є виконавчий орган сфери податкового контролю – Державна податкова служба України. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» Державна податкова служба України утворилася шляхом поділу Державної фіскальної служби на Державну митну службу України та Державну податкову службу України. Основною функцією Державної податкової служби є контроль за правильністю обчислення, своєчасністю та повнотою сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів до бюджету [16].

Одним з основних завдань ДПС є реалізація державної податкової політики [17]. Державна податкова політика – це діяльність держави у сфері визначення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави [18]. У сучасних ринкових економіках, таких як українська, збалансована та гармонійна податкова політика відіграє ключову роль у сприянні зростанню виробництва, привабленні інвестицій та підтримці рівня зайнятості населення.

Ефективність податкової політики оцінюють за ступенем виконання нею належних функцій. Відтак, оцінювати ефективність податкової політики слід з точки зору забезпечення виконання державного бюджету (фіскальна ефективність), а також з позиції її впливу на соціально-економічну динаміку в

країні (соціально-економічна ефективність). Показниками фіскальної ефективності можемо вважати обсяг бюджетних надходжень, виконання бюджетних зобов'язань, управління бюджетним дефіцитом та державним боргом.

Критеріями ефективності податкової політики у цьому напрямку можуть бути такі показники:

- рівень збирання бюджетних доходів у цілому та, зокрема, податкових надходжень;
- рівень виконання планових і прогнозних показників податкових надходжень і бюджетних зобов'язань;
- розмір бюджетного дефіциту, рівень державного боргу;
- ступінь виконання нормативно-правових актів про оподаткування;
- обсяг бюджетної заборгованості через несплату податкових зобов'язань;
- величина простроченої бюджетної заборгованості бюджетних установ через недофінансування тощо.

Таким чином, податкова політика – це комплекс заходів та набір дій уповноважених органів щодо формування та реалізації управління у сфері оподаткування, метою якої є визначення і встановлення обґрунтованих елементів податків та оптимальних їх розмірів; запровадження результативних механізмів адміністрування податків; ефективне забезпечення виконання податкового обов'язку та запобігання ухиленню від сплати податків.

Незбалансованість зобов'язань та ресурсів держави свідчить про неефективність податкової політики. Аналіз та оцінка показників ефективності податкової політики дає змогу обрати найбільш ефективні рішення для підвищення ефективності податкової політики.

Ефективність податкової політики – це результат або наслідки дії інструментів податкової політики. Ефективність податкової політики оцінюється за допомогою різних критеріїв та складових. Складові ефективності податкової політики можуть включати:

- рівень оподаткування: ставки податків, наявність податкових пільг та

знижок, розмір мінімального доходу для оподаткування;

- коло обкладення: кількість та види податків, обсяг податкових баз, на які накладається податок;

- адміністративну ефективність: якість податкової системи, здатність держави збирати податки та забезпечити дотримання податкового законодавства;

- поведінкова ефективність: здатність податкової системи впливати на економічну поведінку, зокрема, на рівень виробництва, інвестицій, споживання та інші аспекти економіки;

- фіскальна ефективність: здатність податкової політики забезпечувати достатні надходження до державного бюджету для забезпечення фінансової стійкості держави та реалізації державної соціально-економічної політики;

- економічна зручність: здатність податкової політики до легкості та доступності для платників податків, включаючи спрощення процедур збору та подання податкової звітності;

- міжнародна ефективність: здатність до відповідності міжнародним стандартам та узгодження з подібними системами інших країн, що може сприяти привабливості країни для інвестицій та розвитку міжнародної торгівлі.

У варіаційних умовах сучасного світу, де економічні, соціальні та політичні обставини змінюються швидко, необхідність адаптації податкової системи та її гнучкість стає критичною.

24 лютого 2022 року в Україні запровадили воєнний стан внаслідок військової агресії та повномасштабного вторгнення з боку росії. Зазначені обставини зумовили зміни завдань державного керівництва, і тепер основним є не покращення економіки, а її збереження. Економічна стійкість держави в умовах протистояння залежить зокрема від активації бізнес-діяльності, її здатності ефективно протистояти викликам часу. Як виявилось, працювати в умовах війни підприємці та бізнес здатні відносно стабільно, а це запорука наповнення державного бюджету країни, підтримки працюючого населення в умовах воєнного стану та збереження його платоспроможності. Саме тому уряд

країни зосередився на запровадженні ініціативи щодо мотиваційних пріоритетів і механізмів стимулювання, які будуть спрямовані на підтримку підприємництва під час війни. Ці ініціативи необхідні для послаблення вимог до кредитування, ведення бізнесу, можливості ревокації з територій, де ведуться активні бойові дії тощо [19, с. 259].

1.2. Основні принципи формування податкової політики та побудови податкової системи.

Виникнення податкової політики пов'язане з необхідністю забезпечення бюджету держави необхідними коштами. Податки є головним джерелом доходів держави, тому виникнення податкової політики було пов'язане з формуванням бюджету і забезпеченням стабільної фінансової бази для державних програм. Вся історія податкової політики зводиться до пошуків ідеалів оптимального оподаткування. З одного боку, податки мають забезпечити сталу фінансову базу держави, з іншого – залишити достатньо коштів підприємствам і громадянам з метою збереження максимальної зацікавленості в результатах діяльності. Успішне проведення податкової політики можливе за умови наукового поєднання таких критеріїв, як фіскальної достатності, соціальної справедливості, рівнонапруженості, економічної ефективності, стабільності, гнучкості.

Термін «податкова система» доволі часто зустрічається в сучасних наукових та практичних літературних джерелах. При цьому автори наповнюють цей термін зовсім різним змістом. Крім того, іноді у спеціальній літературі відбувається взаємозаміна або ототожнення таких понять як «податкова система», «система оподаткування», «система податків і зборів».

Процес становлення вітчизняної податкової системи почався з набуттям чинності Закону України «Про систему оподаткування» 25 червня 1991 року. Далі він дістав подальшого розвитку з прийняттям 02 грудня 2010 року Податкового Кодексу України (ПКУ) та набуттям його чинності з 01 січня 2011

року.

І вже в нормах ПКУ вперше декларується термін «податкова система», а не раніше застосований термін «система оподаткування». Так у п. 6.3 ПКУ визначено, що сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим Кодексом порядку, становить податкову систему України [17].

Структуру податкової системи України у спрощеному вигляді наведено на рис. 1.1:

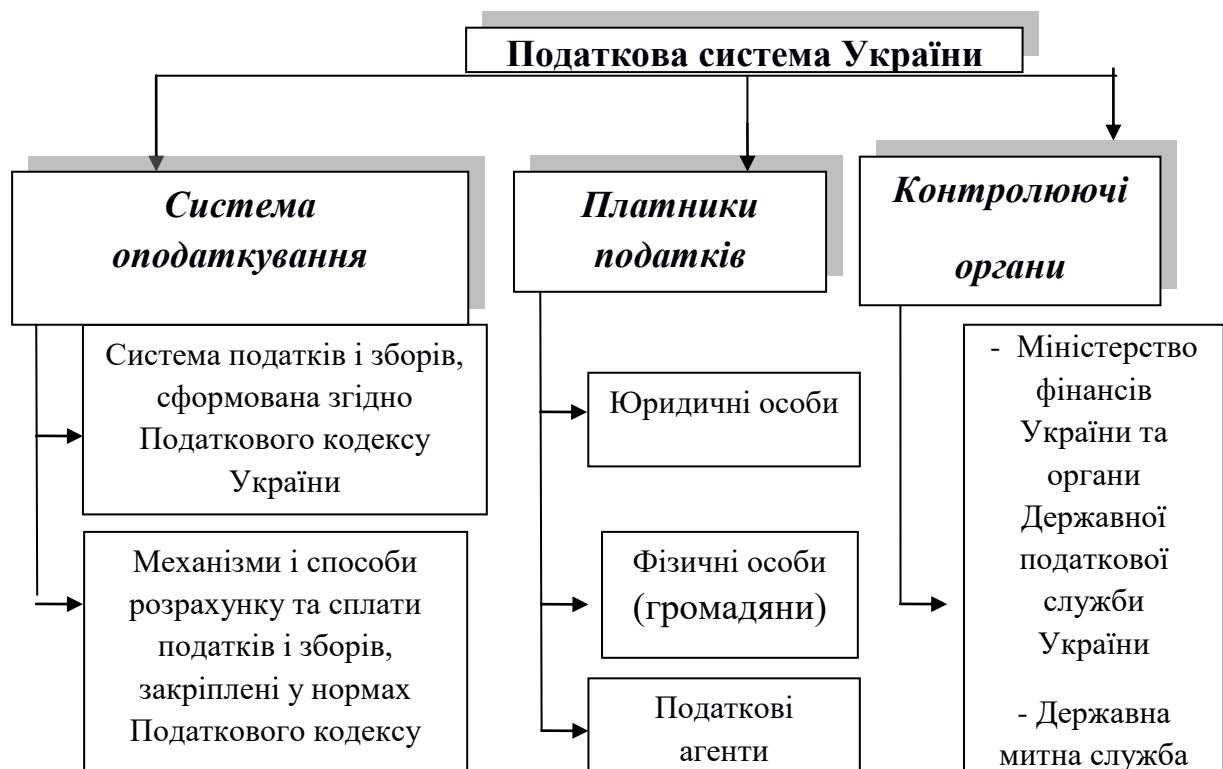

Рис. 1.1. Структура податкової системи України у спрощеному вигляді

Відповідно п. 1.1. ПКУ, Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за

порушення податкового законодавства.

Удосконалення податкової системи починається з визначення принципів оподаткування та їх раціонального впровадження. Принципи оподаткування утворюють основу податкового законодавства, виконують функцію орієнтирів правотвірної і правозастосовної діяльності, показують вирішальний вплив на формування масової і професійної правосвідомості, стають надійним показником досягнутого у державі рівня врегульованості і порядку у суспільних відносинах. Під час прийняття, зміни чи відміни нормативних актів законодавець зобов'язаний враховувати чинні принципи національного і міжнародного права.

У Науково-практичному коментарі до Податкового кодексу України принципи оподаткування визначені як основоположні, керівні ідеї, на яких ґрунтується податкова система держави, основні засади, відповідно до яких встановлюються та справляються податки і збори [20].

Вперше принципи оподаткування сформулював А. Сміт, який обґрунтував чотири принципи, які покладено в основі сучасної податкової системи: пропорційності оподаткування, визначеності, зручності та справедливості. Громадяни повинні здійснювати платежі на користь держави пропорційно своєму доходу, стверджував А. Сміт. Податок, його розмір, строк сплати, спосіб платежу повинні бути чітко визначеними і зрозумілими для платника. Автор зазначав, що податок потрібно стягувати тоді, коли найзручніше його сплачувати. Справедливість податку стосується того, як його розмір відбивається на матеріальному становищі платників, оскільки податок повинен становити необтяжливу частку доходу громадян [21].

Згідно п. 4.1. ПКУ, податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

- загальність оподаткування – кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу;
- рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів

податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

- невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства;

- презумпція правомірності рішень платника податку в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

- фіскальна достатність – встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

- соціальна справедливість – установа податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

- економічність оподаткування – установа податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

- нейтральність оподаткування – установа податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

- стабільність – зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

- рівномірність та зручність сплати – установа строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного

надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

- єдиний підхід до встановлення податків та зборів – визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку [17, ст. 4].

Принципи побудови податкової системи України формувалися під впливом багатьох факторів і більшість з них пройшли випробовування часом в різних країнах. В контексті дослідження принципів побудови податкової системи України окремо зосередимося на принципі стабільності. Цей принцип передбачає сталість закону в часі та заборону зворотної сили закону.

Проаналізувавши зміни, що вносилися в податкове законодавство щороку, вважаємо, що закріплений у пункті 4.1.9 ПКУ принцип стабільності в Україні носить більш декларативний характер. Регулярність та суттєвість змін податкової системи в Україні унеможливають здійснювати податкове планування платниками податків. Виправдані очікування платників податків щодо майбутніх платежів не справджуються, що не тільки приводить до фінансових втрат, але і призводить до посилення негативного ставлення та недовіри до податкової системи України.

Україна є одним з лідерів з кількості позовів до Європейського суду з прав людини проти України. Недотримання принципу стабільності може бути підставою позову щодо відшкодування збитків, завданих платнику податків змінами податкових норм. Для позитивного рішення для платника податків потрібно довести додаткові витрати внаслідок порушення законних очікувань платника [22].

Принцип економічності оподаткування передбачає: забезпечення повноти і своєчасності сплати податків, максимальне виключення ухилення від податків, мінімальність витрат, пов'язаних з обліком платників і збиранням податків, порівняно з їх надходженнями від цих податків, та має значно перевищувати витрати на їх збирання та обслуговування.

Принцип соціальної справедливості – означає, що кожен громадянин держави зобов'язаний брати участь у фінансуванні державних витрат

відповідно до своїх доходів та своїх можливостей.

Податкова система України створює, регулює та у цілому забезпечує функціонування ключового елемента наповнення державного бюджету країни - податків. Важливим завданням, що стоїть перед державними органами, що регулюють податкову політику – підтримувати належне функціонування системи, для створення нормальних умов функціонування та розвитку самої держави. У випадку переривання нормального потоку коштів, що був сформований податковими платежами громадян (чи інших суб'єктів економічної діяльності), державний бюджет стикається з дефіцитом, що може спричинити, наприклад, затримку заробітних плат державних службовців, вчителів, медиків, військових тощо, а також виплат малозабезпеченим верствам населення.

Податкова система України – це комплекс регуляторних процедур та правил, що створюють для громадян України податкові зобов'язання та контролюють процес їх виконання. Податковим зобов'язанням виступають власне податки та збори, такі як податок на додану вартість, податок з доходу фізичних осіб, податок на прибуток, акциз, мито, військовий збір та інші.

Об'єднання стратегії та тактики є фундаментальним принципом формування податкової політики. Він включає в себе розробку концепції (доктрини) та стратегії її реалізації. Реалізація податкової політики повинна передбачати розробку тактики, що не суперечить стратегії. Їх єдність та ієрархія здійснюються в цьому державотворчому процесі.

У контексті податкової політики висувається вимога до її достатньої гнучкості та швидкого реагування на зміни соціально-економічної ситуації, як в межах країни, так і у світі. Загалом, податкова політика повинна дотримуватися жорстких принципів, що відповідають соціально-економічним змінам, однак в десяти окремих випадках вона має навіть передбачати й випереджати очікувані зміни. Формульована податкова політика не є непохитною догмою, а вона слугує керівництвом для дій, безперервного удосконалення та об'єктивної корекції. При цьому, доктрина та стратегія повинні демонструвати найвищу

стабільність, а можливість варіацій забезпечується шляхом зміни тактики податкової політики.

Податкова політика визначається рівнем державного втручання в економічний розвиток. Відповідно до цього податкова політика за своїм характером може бути активною, нейтральною та пасивною.

Основними критеріями ефективності податкової політики є:

1. Економічна ефективність: оцінюється з точки зору відповідності економічним цілям держави, таким як збільшення ВВП, зменшення безробіття, стимулювання інвестицій та розвитку підприємництва.

2. Соціальна ефективність: оцінюється з точки зору відповідності соціальним цілям держави, таким як зменшення нерівності доходів, підтримка малозабезпечених верств населення, підвищення рівня життя та загального благополуччя.

3. Політична ефективність: оцінюється з точки зору відповідності політичним цілям держави, таким як забезпечення фінансової стійкості державного бюджету, збереження фінансової незалежності та контролю над економікою.

Усі ці критерії та складові є важливими для оцінки ефективності податкової політики і повинні уважно аналізуватися. Необхідно забезпечувати збалансований підхід до розробки та впровадження податкової політики, яка зможе забезпечити найкращі результати для держави та її громадян.

Становлення і розвиток податкової системи будь-якої держави відбувається саме через податкову політику цієї держави. Держава, проводячи податкову політику відповідно до соціально-економічних завдань на кожному певному етапі свого розвитку, тим самим визначає зміст і структуру своєї податкової системи.

У своїх працях А.А. Шульга зазначив, що система оподаткування – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів), що стягуються в порядку, який встановлений відповідними законами держави до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів [23].

Саме через податки, пільги, фінансові санкції, принципи, форми і методи оподаткування, обов'язки і відповідальність платників податків та контролюючих органів, які є основними складовими податкової системи, держава ставить єдині вимоги до ефективного господарювання в державі. Тобто, будь-яка істотна зміна податкової політики держави повинна спричинити зміну податкової системи, та, відповідно, й податкового механізму. І така зміна досягається саме завдяки податковій реформі.

1.3. Методи податкового регулювання економіки в умовах сучасних соціально-економічних викликів

Податкове регулювання є сукупністю фінансових відносин щодо перерозподілу національного доходу і частини національного багатства для задоволення економічних інтересів громадян. Як організаційна категорія воно є офіційно регламентованою законом діяльністю органів публічного адміністрування щодо формування доходів бюджетів, використання відповідних коштів та їх перерозподілу. Як управлінська категорія – відображає взаємозв'язки між економічними агентами при виконанні управлінських функцій для росту результативності й ефективності видатків. У формі інституціональної категорії податкове регулювання є сукупністю інституцій, що еволюціонують, зберігаючи іманентну сутність й модифікуючи форми прояву. Взаємозв'язок функціональних і організаційно-управлінських ланок фінансового механізму такого регулювання є принциповою умовою його дієвості.

Податкове регулювання є одним з напрямків державного фінансового регулювання і являє собою процес цілеспрямованого і послідовного застосування державою форм і методів податкового впливу на суб'єктів господарювання, з метою здійснення впливу на макроекономічну рівновагу і поступальний розвиток економіки на кожному конкретному етапі її

функціонування. Формами податкового регулювання є пряме і непряме оподаткування.

До прямих слід віднести ті, що стягуються безпосередньо з факторів виробництва: земельних, трудових ресурсів та капіталу, до непрямих – ті, що пов'язані з витратами та перекладаються на споживачів.

Таким чином, реалізуючи заходи податкового регулювання та змінюючи механізм справляння прямих податків, держава має можливість впливати на собівартість виробництва товарів і послуг та змінювати величину чистого прибутку суб'єктів господарювання. Вносячи зміни до порядку нарахування та сплати непрямих податків, держава прямо впливає на витрати споживачів товарів і послуг та на обсяги споживання.

Аналіз чинного податкового законодавства дозволяє встановити, що поділ податків за статусною ознакою є достатньо умовним, оскільки поряд із чітким поділом податків на загальнодержавні та місцеві спостерігається ситуація, коли деякі види податків повною мірою закріплені за певними видами бюджетів, а деякі – частково, тобто розміри розподілу доходів від таких податків встановлюються державою. Таким чином, впливати на рівень соціального та економічного розвитку окремих територій за допомогою податкового регулювання держава має можливість також завдяки зміні пропорцій розподілу надходжень від певних видів податків між рівнями бюджетної системи.

Залежно від категорії платників (юридична або фізична особа) усі податки можна поділити на три основні групи: ті, що справляються з юридичних осіб; ті, що справляються з фізичних осіб, та ті, що справляються як з фізичних, так і юридичних осіб (змішані податки). З точки зору податкового регулювання держава при маніпулюванні порядком оподаткування певними групами податків має можливість впливати на показники розвитку юридичних або фізичних осіб.

Методи податкового регулювання – це сукупність способів і прийомів впливу на діяльність платників податків та економіку держави в цілому за

допомогою таких інструментів як податкові ставки, податкові преференції і пільги, податкові санкції, декларування доходів, спеціальні податкові режими, податкові канікули, знижки, вилучення, податкові кредити і т. д.

Податкове регулювання ґрунтується на функціях податків, до яких, крім фіскальної, слід віднести регулюючу, стимулюючу, перерозподільчу, та здійснюється за допомогою зміни окремих елементів податкової системи – кола суб'єктів податкового регулювання, об'єктів оподаткування, податкових ставок, податкових шкал, податкових пільг.

Способи податкового регулювання умовно поділяються на дві взаємопов'язані сфери: податкові преференції, пільги та податкові санкції. Оптимальне поєднання застосування цих заходів дозволяє в кінцевому підсумку розраховувати на результативність податкової політики.

Як зазначає А. Крисоватий, за допомогою преференційного оподаткування держава може, з одного боку, коригувати потоки ринкового переливу капіталу, а з іншого – ініціювати необхідні соціально-економічні зрушення шляхом формування фінансового забезпечення тих чи інших видатків бюджету. Необхідно лише збалансувати інтереси всіх учасників перерозподільних відносин так, щоб забезпечити максимальні податкові надходження при мінімальному негативному впливі фіску на економічну активність платників податків [24, с. 12].

Сучасний механізм податкового регулювання – це сукупність організаційно-правових норм, принципів, методів і форм, суб'єктів і об'єктів державного регулювання податкових відносин через систему різноманітних інструментів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

До найпоширеніших методів податкового регулювання належать [25]:

- інвестиційний податковий кредит;
- вибір і встановлення ставок оподаткування;
- відстрочення податків і зборів;
- податкова амністія;

- міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування;
- податкові канікули;
- податкові відрахування.

В Україні в рамках загального механізму податкового регулювання ми можемо виокремити окремі механізми та класифікувати їх, в залежності від масштабу регулюючого впливу, наступним чином:

- системні механізми податкового регулювання;
- комплексні механізми податкового регулювання;
- локальні механізми податкового регулювання (рис.1).

До системних механізмів податкового регулювання, які вбудовані у вітчизняну систему оподаткування, відноситься структура системи оподаткування: співвідношення загальнодержавних та місцевих податків і зборів, прямих та непрямих податків, на майно і капітал, з юридичних та фізичних осіб тощо [25].

Податкове регулювання економіки – сукупність заходів непрямого впливу держави на розвиток виробництва шляхом зміни норми вилучення до бюджету за рахунок зниження або підвищення загального рівня оподаткування ставки прямого індивідуального прибуткового податку, податку на прибуток підприємств, непрямих податків.

Необхідно зазначити, що в держави і платників податків різне ставлення до податкової системи. Держава зацікавлена в максимізації надходження податкових платежів, а платники податків – у їх мінімізації. Чим більшою мірою врівноважені інтереси держави і платників податків, тим досконалішою є податкова система. З метою побудови досконалої податкової системи актуальним завданням є необхідність оцінки механізму впливу податкової системи на економічні та соціальні процеси на макро- і мікрорівні. Податкова політика здійснюється через податковий механізм.

Рис.1.2. Механізми податкового регулювання в Україні

В Україні основними джерелами фінансового забезпечення функціонування держави є податки, які формують собою дохідну частину як державного, так і місцевого бюджетів. Своєчасність та повнота їх сплати забезпечують також і фінансову стабільність держави. В загальному, в Україні функціонує повноцінна система оподаткування, яка впливає на економічні процеси як на макро-, так і на мікроекономічних рівнях.

За допомогою податкового регулювання на макрорівні регулюють попит та пропозицію, формують раціональне співвідношення між накопиченням і споживанням, впливають на темпи інфляційних процесів.

Основні підходи до регулювання оподаткування в Україні на макрорівні закріплені за податковим законодавством, яке включає в себе Податковий та Митний кодекси України, інші законодавчі та нормативні акти у сфері оподаткування.

Податкове регулювання на мікрорівні має особливу спрямованість і виступає як спеціальний елемент функції фінансового менеджменту підприємства, який необхідно враховувати при організації фінансів підприємства. Реалізація податкового регулювання на мікрорівні проявляється через зміну податкового навантаження на конкретних платників.

Механізм податкової політики можна охарактеризувати як самостійну, багатокомпонентну систему, що складається з різних елементів, таких як інструменти, принципи, закони, методи і засоби впливу на реалізацію податкової політики. Його основна мета полягає у впорядкуванні та коригуванні фіскальних процесів між державою, бізнесом і громадянами. Зважаючи на різнобічність цього явища, кожен елемент механізму виконує свою роль та виконує різні функції, їх вибір залежить від цілей та стратегій держави. Кожен тактичний крок, здійснюваний в рамках обраного політичного курсу, може мати різноманітні наслідки – від гальмування економічного розвитку до активного стимулювання підприємницької діяльності та підвищення рівня соціального добробуту.

До основних механізмів забезпечення функціонування економічної системи можна віднести: механізм формування доходів бюджетів, механізм здійснення видатків бюджетів, механізм перерозподілу доходів і видатків між бюджетами, механізм збалансування бюджетів, механізм державного кредитування та механізм функціонування державних цільових позабюджетних фондів. [26, с. 75].

Механізм податкового регулювання складається із значної кількості елементів, якими є окремі податкові інструменти. Значний вплив на ефективність податкового регулювання має правове середовище. З вузької точки зору, механізм податкового регулювання можливо представити як сукупність визначеної Податковим кодексом України кількості інструментів.

Інструменти податкового регулювання можливо класифікувати з точки зору економічного або адміністративного підходу. До найважливіших економічних та адміністративних інструментів належать:

- загальний рівень оподаткування, який впливає на економічні процеси;
- структура системи податків і зборів – це визначення загальнодержавних та місцевих податків і зборів;
- співвідношення прямих і непрямих податків, яке визначає розподіл податкового навантаження на виробника і споживача;
- ставка податку. Вона є одним із найбільш вагомих інструментів податкового регулювання. Регулюючий ефект досягається через встановлення базових, граничних, абсолютних та відносних ставок податків;
- податкові пільги;
- визначення складу платників податків і зборів;
- порядок нарахування, утримання та сплати податків і зборів;
- об'єкти оподаткування;
- порядок визначення бази оподаткування;
- строки сплати податків і зборів;
- порядок обчислення суми податку чи збору. Для прикладу, при розрахунку податку на доходи фізичних осіб, враховуються розміри державних соціальних стандартів (мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум для працездатної особи);
- податковий контроль;
- відповідальність;
- податкові знижки;
- права, обов'язки і відповідальність посадових осіб контролюючих органів;
- обов'язки і права платників податків, які через встановлення зобов'язань і прав впливають на їхню поведінку.

Розвиваючи інституційний підхід до дослідження розвитку податкового регулювання, професор І.Я. Чугунов розуміє під інституційною архітектонікою податкової політики систему правил, норм, законів, органів законодавчої й виконавчої влади, установ та їх оптимальне поєднання і співвідношення, за допомогою яких формуються та реалізуються стратегічні й тактичні цілі,

спрямовані на забезпечення ефективного функціонування системи податкового регулювання та соціально економічного розвитку країни [27].

Зміст і цілі податкового механізму зумовлені макроекономічними завданнями держави на кожному етапі розвитку країни. Розробляючи конкретні напрями податкового механізму, держава повинна забезпечити вирішення:

1. Економічних завдань, таких як стимулювання економічного зростання, подолання інфляційних процесів, зниження дефіциту бюджету, збалансування розмірів бюджетів різних рівнів тощо.

2. Соціальних завдань – забезпечення зайнятості населення, стимулювання зростання доходів і рівня життя населення, перерозподіл національного доходу в інтересах життя населення, перерозподіл національного доходу в інтересах найменш захищених верств населення.

3. Завдання оптимізації податкових вилучень – тобто досягнення паритету між суспільними, корпоративними та особистими інтересами в галузі оподаткування.

Конституція України закріпила принцип єдиної фінансової політики. Податкова політика є складовою частиною фінансової політики та інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів у суспільстві. У першому випадку за допомогою податкового механізму держава регулює формування власних коштів господарюючих суб'єктів (прибуток, амортизація), своїх централізованих фондів фінансових ресурсів і доходів населення. Тут реалізується фіскальна функція податків. Держава надає своєму податковому механізму юридичної форми за допомогою податкового законодавства і регулює його. Саме це створює видимість ізольованості податків від виробничих відносин.

Л.В. Лисяк цілком слушно зазначає, що податкова політика держави має розглядатися як складова системи інститутів суспільства, а розвиток системи податкового регулювання позитивно сприятиме здійсненню відповідних інституційних змін сучасного економічного середовища [28]. Розвиток архітекτονіки податкового регулювання, на думку В.Д. Макогон, дозволить

ефективно усувати диспропорції соціально-економічного розвитку за рахунок змін, перетворень, перебудови, розвитку, оптимізації, удосконалення, модернізації, реформування складових елементів податкового простору.

В умовах, коли державний бюджет України переобтяжений великою кількістю видатків, структура державних витрат повинна постійно удосконалюватися, а ключовим індикатором повинна бути співставність їх зі потребами суспільства. Досить помилковою є думка, що збільшення ставки податків призведе до підвищення діяльності та оптимальної побудови податкової політики. Результативнішим є раціоналізація витрат, що полягає у перерозподілі витрачання бюджетних коштів лише на ті види витрат, які неможливо або недоцільно проводити за рахунок інших джерел. Наслідком виваженої політики витрат буде і переорієнтація податків із винятково фіскального інструменту на інструмент активного регулювання економіки.

Андрущенко В.Л. “Податкова держава” вивів тезу, що “сприяння довгостроковому економічному зростанню і соціальному розвитку – важливе призначення податкової політики України. Реалізація цих завдань тісно пов’язана з визначенням того, яким чином податки впливають на перерозподілу обмежених народногосподарських ресурсів, як за рівнем, так і за спрямуванням. Цей аспект використання податків потребує особливої уваги, оскільки витікає із сутнісних ознак державного регулювання економіки в перехідних умовах. Відповідно до такої логіки критично важливо подальше вдосконалення стратегії та тактики податкової політики” [29, с.67].

Отже, податкове регулювання є важливим механізмом стабілізації державних фінансових ресурсів, стимулювання економічного зростання, здійснення структурних перетворень, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Шляхом змін в податковій системі та підходах до адміністрування податків держава, як активний учасник економічних процесів, може сприяти покращенню інвестиційного клімату в країні та оптимізації результативності реального сектору економіки країни.

Загалом, податкове регулювання – це заходи прямого і непрямого впливу

на економіку та соціальні процеси через зміну податків, податкових ставок, податкових пільг, зниження чи підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету. Податкове регулювання – надзвичайно складна і важлива конструкція податкових правовідносин, оскільки в ньому перехрещуються економічні інтереси в тій точці стикування, спрогнозувати яку досить важко. Саме за допомогою податкової політики держава не тільки формує джерела фінансування суспільно необхідних витрат, реалізуючи фіскальну функцію податків, але й забезпечує створення необхідних передумов для структурної перебудови національної економіки та її зростання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Аналіз податкової політики держави в сучасних умовах

Податкова політика є важливим інструментом регулювання економічного розвитку, особливо в умовах воєнного стану, коли необхідно не лише зберегти економічну активність суб'єктів господарювання, але й забезпечити надходження до державного та місцевих бюджетів. Важлива також зважена податкова політика в умовах повоєнного відновлення економіки, яка повинна сприяти інвестиційній активності суб'єктів господарювання та зниженню тінізації економіки. Дуалізм цілей податкової політики полягає у необхідності забезпечення стабільних доходів до бюджетів з одного боку, та не перешкоджати економічній активності суб'єктів господарювання в Україні.

Наповнення державного бюджету та управління макроекономікою є цілями податкової політики країни, яка відображається в податковій системі країни. Відповідний тип податку служить засобом досягнення цих цілей. Податкова система змінюється в залежності від економічного періоду та поточної економічної ситуації, щоб досягти державних цілей. Заохочення економічного зростання, створення достатніх робочих місць, боротьба з інфляцією та стабілізація цін, курсів валют і міжнародної платіжної системи є головними цілями податкової політики.

При розробці податкової політики в умовах воєнного стану в Україні важливо враховувати той фактор, як після пандемічний період відновлення економіки. Слід зважати на те, що податкова політика інших країн в умовах пандемії була скоординована на податкових стратегіях антикризового управління, зменшення загроз та подальшій економічній стабілізації. Організація економічного співробітництва та розвитку пропонує заходи реагування та реалізації податкової політики в розрізі чотирьох фаз у форс-

мажорний та пост-форс-мажорний періоди:

- початкова реакція – системи оподаткування відіграють домінуючу роль у швидкому забезпеченні фінансової підтримки домогосподарств та бізнесу, при чому фіскальна політика повинна входити до складу загальної державної стратегії, що включає у себе окрім податкової, ще і бюджетну, грошово-кредитну, медико-охоронну та фінансову політики;

- більш стійкі та широкі податкові рефлексії – відстрочення та розстрочення податкових платежів, відмова держави від внесків на соціальне страхування та окремих податків, зобов'язання виплачувати зарплату;

- відновлення на базі податкових стимулів для підтримки інвестицій і споживання – збільшення боргів домогосподарств та підприємств, часте припинення бізнесу і зростання безробіття, зростання економічної невизначеності можуть зменшити майбутні інвестиції та споживання.

- визначення інструментів та підходів податкової політики для підтримки і стимулювання процесів відновлення економіки та суспільного споживання; після відновлення незворотнім є перегляд існуючих систем оподаткування з впровадженням нових видів обов'язкових платежів та посиленням прогресивного принципу їх встановлення.

За даними Державної казначейської служби до загального фонду Державного бюджету України надійшло всього податкових надходжень:

- за 2020 рік – на суму 842,2 млрд. грн.;

- за 2021 рік – на суму 1096,9 млрд. грн.;

- за 2022 рік – на суму 939,1 млрд. грн.;

- за 2023 рік – на суму 1203,5 млрд. грн.;

- за січень – жовтень 2024 року сума податкових надходжень до бюджету становить 1328,7 млрд. грн.

Економічна трансформація та зміцнення української держави, ствердження власного шляху розвитку в умовах перманентних інтеграційних процесів нерозривно пов'язані з реформуванням і вдосконаленням податкової політики. Нині в умовах євроінтеграційного процесу, а також динамічних змін

економічних факторів, соціально-політичних характеристик реалізація податкової політики України є дуже помітною. Важливим чинником, що визначає вимоги сучасної податкової політики, є необхідність прискорення економічного зростання України.

В умовах нестабільного становища економічної системи України вирішення фінансових проблем є важливим важелем економічної та соціальної стабільності та сталого розвитку регіону та країни. У цьому контексті податкова політика має стати дієвим інструментом регулювання соціальних та економічних процесів, основним важелем, що впливає на здійснення сучасних системних економічних реформ в Україні, особливо в умовах європейської інтеграції.

Війна докорінно змінила життя в Україні, що знайшло відображення і у фінансовій політиці, яку проводить держава. Зокрема відбулася зміна пріоритетів і підпорядкування усіх заходів і дій Уряду основній меті – фінансовому забезпеченню потреб оборони і національної безпеки задля одержання Перемоги на ворогом. В перші місяці війни Урядом України було проведено низку заходів у бюджетній і податковій політиці, спрямованих на вирішення потреб воєнного стану, це:

- залучення макрофінансової зарубіжної допомоги;
- активне розміщення облігацій внутрішньої державної позики;
- пошук і залучення альтернативних джерел доходів;
- підтримка діяльності суб'єктів господарювання через надання низки податкових пільг;
- зменшення непрямих податків на паливо та скраплений газ;
- подальша лібералізація спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності;
- оптимізація та перерозподіл видатків державного бюджету;
- спрощення окремих процедур бюджетного процесу та обмеження рівня його публічності.

Активна діяльність держави у фінансовій сфері дала змогу країні

вистояти у складний період повномасштабної агресії.

Для кращого розуміння того, наскільки ефективно уряд проводить податкову політику в період повномасштабного вторгнення розглянемо та порівняємо показники виконання Державного бюджету України у 2022 та 2023 роках (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Показники виконання державного бюджету України 2022-2023, млрд.
грн.**

Показники виконання (січень-грудень)	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
	2022	2023	Темп росту	2022	2023	Темп росту	2022	2023	Темп росту
Доходи	1887,7	2088,8	201,1 (110,6%)	308,6	1015,5	706,9 (329,1%)	2196,3	3104,3	908,0 (144,3%)
Видатки	2697,3	3331,2	633,9 (123,5%)	346,2	1109,8	763,6 (320,5%)	3043,5	4440,9	1397,4 (145,9%)
Кредитування	-8,4	-10,7	-2,3	6,0	1,7	-4,3	-2,4	-8,9	-6,5
Дефіцит (-) / Профіцит (+)	-801,1	- 1231,7	-430,5	-43,7	-96,0	-52,4	-844,8	- 1327,7	-482,9

Джерело: складено на основі [30].

Як ми можемо побачити з таблиці державні видатки у 2023 році порівняно з 2022 роком зростають у зв'язку з активними ворожими діями країни агресора на території України. Проте, паралельно зі збільшенням видатків збільшилися і доходи бюджету у 2023 році порівняно з 2022 роком на 44,3%. Не зважаючи на це, важливо зазначити, що Державний бюджет України, як у 2022 так і у 2023 роках виконано з дефіцитом, і до того ж, у 2023 році дефіцит бюджету збільшився на 482,9 млрд. грн., що на 57,2% більше у порівнянні з 2022 роком.

Показники виконання державного бюджету України
січень – вересень 2023-2024, млрд. грн.

Показники виконання (січень-вересень)	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
	2023	2024	Темп росту	2023	2024	Темп росту	2023	2024	Темп росту
Доходи	1274,9	1542,0	267,0 (120,9 %)	741,6	627,2	-114,4 (84,5 %)	2016,5	2169,2	152,7 (107,5 %)
Видатки	2118,6	2344,5	225,9 (110,6 %)	707,0	633,2	-73,8 (89,5 %)	2825,6	2977,7	152,2 (105,3 %)
Кредитування	-7,6	-7,4	0,2	1,1	1,8	0,8	-6,5	-5,6	0,9
Дефіцит (-) / Профіцит (+)	-836,1	-795,1	41,0	33,5	-7,8	-41,4	-802,6	-803,0	--0,4

Джерело: складено на основі [30].

Як ми можемо побачити з таблиці 2.2 державні доходи у 2024 році порівняно з 2023 роком зростають на 7,5%. Проте, паралельно зі збільшенням доходів збільшилися і видатки бюджету у 2024 році порівняно з 2023 роком на 5,3%.

З огляду на вплив податків на економічний розвиток країни важливо провести аналіз структури податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів. Для цього аналіз варто провести в розрізі класифікації за характеристикою об'єкта оподаткування, яку найчастіше використовують у міжнародних дослідженнях.

Тенденція до зменшення ролі податкових платежів у формуванні дохідної частини державних фінансів відмічається і у розрізі окремих груп обов'язкових платежів (таблиця 2.3). Так, частка податків на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості зменшилася із 30,04% у 2020 році до 21,12% – у 2023 році. Цей факт обумовлений як пригніченням підприємницької активності, так і масовою евакуацією частини наших громадян в інші країни. А це, у свою чергу, вплинуло на сплату податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб, які входять до цієї групи податків.

Таблиця 2.3

**Структура податкових надходжень до Зведеного бюджету України у
2020-2023 р.р.,**

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Податкові надходження	1136,7	82,57	1453,8	87,46	1343,2	61,16	1638,1	52,77
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	413,58	30,04	513,6	30,9	551,23	25,1	655,6	21,12
Внутрішні податки на товари та послуги	554,45	40,27	716,79	43,12	582,43	26,52	770,54	24,82
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	30,46	2,21	38,18	2,3	-	-	-	-
Місцеві податки та збори	75,686	5,5	89,89	5,41	84,31	3,84	100,01	3,22
Інші податки і збори	62,524	4,55	95,34	5,73	125,24	5,7	111,95	3,61

Джерело: складено на основі [30].

Аналогічна ситуація спостерігається і з внутрішніми податками на товари і послуги, які у 2020 році становили близько третини усіх доходів Зведеного бюджету – 30,04%, а у 2023 році скоротилися до чверті від цієї величини – до 24,82%. Така ж динаміка спостерігається і по категорії місцевих податків і зборів, які зменшилися за період 2020-2023 років із 5,5 до 3,22%. Інші податки і збори теж втратили у своїй питомій вазі із 4,55 до 3,61% за цей же період.

Податок на доходи фізичних осіб, який включає військовий збір, що було запроваджено з початком військової агресії з боку Росії у 2014 році. Метою його запровадження стала необхідність акумулювання додаткових фінансових ресурсів для розбудови Збройних сил України. Базою нарахування військового збору є фонд оплати праці працівників. Відтак, збільшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб та військового збору залежить від зростання доходів населення та легалізації фонду оплати праці.

Найвищу питому вагу в структурі податків на споживання займає податок на додану вартість. Основними чинниками, які впливають на його надходження до державного бюджету є обсяги новоствореної доданої вартості, експорту та відшкодування ПДВ, обсягу імпорту та обмінного курсу національної валюти, кількості пільг та вилучення з об'єкту оподаткування, порядку та критеріїв бюджетного відшкодування, ефективності механізму адміністрування ПДВ.

Ефективна політика в управлінні державними фінансовими ресурсами є дуже важливою у формуванні дохідної частини державного бюджету, адже саме через бюджет розподіляється та перерозподіляється значна частина ВВП. Від рівня доходів бюджету залежить виконання державою своїх обов'язків і поставлених цілей, забезпечення фінансування програм та проєктів, акумулювання коштів бюджетів різних рівнів [31, с. 104].

У бюджеті на 2024 рік ключовими напрямки розподілу коштів є:

- 21,6% ВВП, що становить 1 692,6 млрд. грн., виділено на сектор оборони та безпеки, що включає фінансування розвитку оборонної промисловості та закупівлю безпілотних літальних апаратів;
- 468,8 млрд. грн. виділено на програми соціального захисту, які передбачають допомогу вразливим верствам населення та військовослужбовцям;
- 14,3 млрд. грн. виділено на підтримку ветеранів, що включає створення Інституту помічників ветеранів та започаткування пілотного проєкту із зубного протезування;
- 178,8 млрд. грн. буде спрямовано на розвиток освіти, включаючи підвищення заробітної плати освітянам та покращення академічних послуг;
- 201,9 млрд. грн. передбачено на охорону здоров'я, з акцентом на медичні гарантії та закупівлю ліків і медичного обладнання;
- додаткові пріоритети охоплюють цифрову трансформацію, культурні ініціативи, спорт, допомогу Міністерству закордонних справ та підтримку комерційних підприємств [32].

Однією з основних цілей фінансової політики держави є політика

податків. Використовуючи свої інструменти та методи, держава контролює економічне зростання, фінансує виконання покладених на неї обов'язків і функцій, а також забезпечує добробут населення, що впливає на рівень розвитку соціально-економічних відносин.

Податкова політика держави полягає у встановленні, правовому регулюванні та організації справляння податків і податкових платежів у державні фінансові ресурси.

Еволюція податкових надходжень до державного бюджету України за останні роки відзначена значним зростанням і стратегічними корективами. Очікується, що податкові надходження, які контролюються податковою службою, сягнуть 1600 млрд. грн. у 2024 році, ілюструють значне зростання, що є основою фіскального здоров'я держави та її спроможності фінансувати державні послуги. Це зростання доповнюється стратегічним розподілом доходів, причому планується, що митні надходження складуть значний внесок у 34,2% до бюджету на 2024 рік, що відображає залежність уряду від торгівлі та імпорتنих мит як ключових джерел доходу.

Крім того, у структурі бюджету на 2024 рік податкові надходження становлять 53,8% усіх надходжень, що є помітним зростанням порівняно з початковим і поточним планами бюджету на 2023 рік. Ця зміна підкреслює навмисне підвищення ефективності збору податків і розширення бази оподаткування, чому сприяють економічні заходи та політичні реформи, спрямовані на розширення податкових надходжень. У поєднанні зі збільшенням надходжень від ПДВ на 22% порівняно з планом попереднього року ці дані свідчать про узгоджені зусилля щодо збільшення державної скарбниці як за рахунок прямого, так і непрямого оподаткування, забезпечуючи стабільну фіскальну позицію, яка підтримує пріоритети розвитку та соціальні пріоритети України.

На основі аналізу податкової політики в Україні варто виділити наступні її особливості, які здійснюють негативний вплив на розвиток економіки і соціальні показники:

- фіскальна спрямованість податкової системи України, яка є драйвером більшості змін, що впроваджувалися у податкове законодавство;

- складність та нестабільність нормативно-правових документів з питань оподаткування, інколи суперечливість та недостатня узгодженість окремих законодавчих норм. Питання стягнення податків і досі регулюються не лише законами, а й указами Президента України, декретами Кабінету Міністрів України. У зв'язку із нормами непрямой дії у законодавчих актах значна кількість питань у галузі оподаткування регулюються підзаконними актами. А все через те, що значна кількість податкових норм мають неоднозначне пояснення при їх реалізації, тому це негативно позначається на діяльності платників податків, знижує привабливість української економіки для іноземних інвесторів;

- складність механізму митно-тарифного регулювання, що у результаті ускладнює процес оперативного реагування на зміни кон'юнктури міжнародного ринку та структури економіки в Україні;

- витрати на адміністрування окремих податків суттєво перевищують надходження до державного бюджету від їх стягнення.

У результаті наявності вищезазначених недоліків призвела до низки проблем системного характеру у податковій системі:

- платники податків мають заборгованість перед бюджетом (причин виникнення цієї проблеми багато: відсутність дієвого механізму забезпечення відповідальності суб'єктів господарювання за виконання своїх фінансових зобов'язань, практика списання податкової заборгованості підприємств з державного податку та реорганізація їх у бюджет, збитковість оподаткування, що сприяє зневажливому ставленню до обов'язку сплачувати податки в суспільній свідомості);

- масове ухилення від сплати податків (в Україні на масштаби ухилення від сплати податків впливає не стільки загальне податкове навантаження, скільки нерівномірний розподіл податкового тягаря, що погіршує розвиток вільної конкуренції та створює підґрунтя для корупції;

- загальне недотримання платниками податків норм законів;
- наявність бюджетної заборгованості з відшкодування податку на додану вартість (головними причинами, які обтяжують виконання державою зобов'язань перед кожним платником податку на додану вартість, є низка недоліків у законодавчих нормах, якими регулюється процедури відшкодування та пред'явлень необґрунтованих вимог на відшкодування податків на додану вартість та зниження сум податкових зобов'язань);
- нерівномірність податкового навантаження (у результаті чого найбільша частина податкового навантаження покладено на законослухняних платників, які позбавлені певних податкових пільг)[33].

Аналіз поточного стану податкової політики України відображає як позитивні аспекти, так і проблемні питання. З розвитком ефективних стратегій реформ і політик можна забезпечити стабільний ріст податкових надходжень та зростання економіки в цілому, що відповідає стратегії сталого розвитку країни.

Напрямки для подальшого вдосконалення також включають створення стимулів для підприємців та інвесторів, спрощення податкового адміністрування і зменшення бюрократичних бар'єрів. Посилення співпраці з міжнародними організаціями та впровадження міжнародних стандартів також може підвищити прозорість та привабливість українського бізнес-середовища для іноземних інвесторів. Вироблення комплексної стратегії, спрямованої на подолання податкових викликів, буде ключовим для забезпечення стабільного економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності України на світовій арені. Податкова система визначає обсяг доходів та активів, що підлягають оподаткуванню, і її оптимізація має на меті максимізувати надходження до бюджету держави, забезпечуючи при цьому стабільність та розвиток економіки.

Однією з основних стратегій є удосконалення системи податкового адміністрування, що охоплює впровадження сучасних технологій та електронних систем моніторингу та звітності, що дозволить уникнути податкових зловживань та ухилення від оподаткування. Важливим елементом

такої стратегії є розвиток електронного адміністрування податків, яке спрощує процедури податкового обліку та зменшує бюрократичні бар'єри для платників податків. Важливою стратегією є посилення боротьби з податковими ухиленнями та уникненням податків. Це може бути досягнуто шляхом посилення контролю за фінансовими операціями, виявленням та покаранням порушників податкового законодавства, а також сприянням впровадженню міжнародних стандартів звітності та обміну податковою інформацією.

2.2. Аналіз податкової політики на регіональному рівні (на прикладі Дніпропетровської області)

Податкова політика є важливим засобом впливу держави на економічний розвиток регіонів країни. Розвиток регіонів України, податкової системи та розробка і реалізація податкової політики не можуть бути спонтанними, випадковими та не прогнозованими процесами, оскільки фінансовий контроль з боку державних та місцевих органів має перш за все забезпечити вдосконалення такого складного продукту суспільної еволюції, як податкова система, яка зумовлює дивну необхідність регулювання незалежно від об'єктивних чинників податкової політики.

До основних, сучасних цілей сучасної податкової політики на регіональному рівні доцільно віднести [34, с. 17]:

- видиму простоту та зрозумілість з податкового законодавства, з приводу добровільної сплати місцевих податків та зборів для суб'єктів господарювання;
- дієве стимулювання з інноваційної та інвестиційної з активності регіонів через запровадження комплексу ефективних фіскальних інструментів;
- швидке формування територіальної справедливості регіонів шляхом аналізу його податкоспроможності;
- активне розширення податкового простору регіонів, за рахунок державної підтримки вітчизняних виробників;
- вимушене розширення податкової бази шляхом стимулювання

експортно- та імпортоорієнтованих виробництв.

Розвиток системи оподаткування має безпосередній вплив на формування системи місцевого самоврядування та супроводжується перетворенням податкової політики та системи місцевих податків і зборів. Більшість країн мають багаті традиції податкового забезпечення фінансування місцевих територіальних формувань, що дозволяє їм проводити вивірену і збалансовану податкову політику. Останнє, у свою чергу, спрямоване на підтримку сприятливого клімату та стабільності у сфері соціально-політичних відносин на низових рівнях державного устрою, що, зрештою, сприяє підтримці сталої політичної атмосфери в масштабах усієї країни, оскільки рівень загального добробуту населення залежить насамперед стану на місцях.

Кожна одиниця адміністративно-територіального поділу в Україні має законодавчо закріплене право на економічну самостійність а, відповідно, до цього повинна мати і власний бюджет, за допомогою якого могла б самостійно розпоряджатися без зовнішнього втручання. Ця необхідність в фінансових джерелах потрібна для організації управління соціальним і економічним життям територій. Саме ці джерела формуються на основі податків і платежів, що надходять до бюджету відповідного рівня на ввіреній території.

Таким чином, місцеві бюджети – це покликані забезпечувати фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, культури, а місцеві податки та збори є інструментом їх поповнення.

Дніпропетровська область є одним із найбільших промислових регіонів України. Значна частка доходів регіонального бюджету формується за рахунок надходжень від підприємств гірничо-металургійного комплексу, а також малого та середнього бізнесу. Стратегічна роль області обумовлює важливість її податкової політики для забезпечення економічної стабільності як на місцевому, так і на загальнонаціональному рівні.

Податкові надходження є основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів Дніпропетровської області. Основні статті податкових надходжень включають:

– Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) — формує значну частину доходів бюджету. Цей податок залежить від рівня зайнятості, середньої заробітної плати та динаміки економічної активності в регіоні.

– Податок на прибуток підприємств — обумовлений високою концентрацією промислових підприємств у регіоні, зокрема гірничо-металургійного комплексу.

– Місцеві податки: плата за землю, єдиний податок для малого та середнього бізнесу, податок на нерухомість тощо.

– Акцизний податок — надходить від реалізації підакцизних товарів, таких як паливо, алкогольні напої та тютюн.

Аналіз податкових надходжень у Дніпропетровській області показує, що основними джерелами наповнення бюджету є податок на доходи фізичних осіб (35%), податок на прибуток підприємств (25%) та місцеві податки (15%). За останні роки спостерігається тенденція до зростання надходжень, що пов'язано із покращенням адміністрування податків та поступовим відновленням економічної активності.

Аналіз динаміки податкових надходжень за останні п'ять-сім років демонструє наступні тенденції:

1. Зростання надходжень від ПДФО: завдяки збільшенню мінімальної заробітної плати та активізації трудової діяльності.

2. Коливання податку на прибуток підприємств: зумовлені економічними кризами та змінами в регулюванні оподаткування.

3. Ріст надходжень від місцевих податків: внаслідок децентралізації та збільшення повноважень місцевих органів влади.

Таблиця відображає динаміку податкових надходжень у Дніпропетровській області за чотири роки (2020–2023) в абсолютних значеннях (млрд. грн.). Протягом 2020–2023 років спостерігається зростання обсягів податкових надходжень. У 2023 році вони становили 49771 млрд. грн., що на 103,06% більше, ніж у 2022 році. Найвищі темпи зростання були у 2021 році (+105,71% порівняно з 2020 роком).

У 2023 році надходження по податкам на доходи становили 33698 млрд. грн., що на 100,4% більше, ніж у 2022 році. Проте темпи зростання зменшилися порівняно з 2021–2022 роками.

Таблиця 2.4

**Структура податкових надходжень зведеного бюджету
Дніпропетровської області за 2020-2023 роках**

Показники	2020		2021		2022		2023	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Податкові надходження	30214,8	93,99	38891,0	105,71	44879,8	101,47	49771,1	103,06
Податки на доходи	19800,5	92,21	25477,1	107,08	30301,5	104,60	33698,4	100,4
Рентна плата	950,5	106,42	1853,1	116,95	2331,5	105,66	1073,0	138,17
Внутрішні податки на товари та послуги	1319,2	114,76	1507,8	101,87	1459,3	86,85	2291,5	106,17
Місцеві податки та збори	7731,5	94,22	9627,1	101,09	10472,5	95,40	12417,9	107,96
Інші податки та збори	412,8	96,89	426,1	103,65	315,0	79,23	290,3	99,85

Джерело: складено на основі [30].

Стосовно рентної плати, то у 2021 році показники значно зросли до 1853 млрд. грн. (+116,95%). У 2023 році спостерігалось різке зниження надходжень до 1073 млрд. грн., хоча темп зростання у відсотках склав 138,17% (це вказує на базовий період з нижчими показниками).

У 2022 році відбулося падіння надходжень по внутрішнім податкам і зборам (акцизний податок) (-13,15%), проте у 2023 році цей показник знову зріс на 106,17%, досягнувши 2291 млрд. грн.

У 2023 році відбулось стабільне зростання місцевих податків і зборів, надходження становили 12417 млрд. грн. (+107,96%).

Щодо інших податків і зборів, то у 2022 році спостерігалось значне

зменшення (-20,77%), а у 2023 році показник дещо вирівнявся, досягнувши 290,3 млрд. грн. (99,85% до попереднього року).

Податкові надходження Дніпропетровської області демонструють позитивну динаміку, проте окремі категорії податків (наприклад, рентна плата) мають нестабільні темпи змін. Це може бути пов'язано зі змінами в податковому законодавстві, економічними умовами та специфікою регіональної економіки.

Дніпропетровська область займає провідні позиції за обсягами податкових надходжень, поступаючись лише Києву та, в окремих роках, Київській області. Це свідчить про високий економічний потенціал регіону, але також про залежність від великих промислових підприємств, які забезпечують значну частину доходів бюджету.

Попри значний потенціал Дніпропетровської області, ефективність податкової політики має певні виклики. Серед основних проблем можна виділити нерівномірний розподіл податкового навантаження між великими та малими підприємствами, що часто призводить до тінізації економіки. Також суттєвий вплив має військовий конфлікт, який ускладнює стабільний розвиток економіки регіону.

Податкові органи регіону демонструють стабільну роботу в частині адміністрування податкових надходжень. Проте існують виклики щодо боротьби з ухиленням від сплати податків, особливо серед малого бізнесу. За оцінками експертів, частка тіньової економіки в області становить близько 30%. Це знижує ефективність податкової політики та вимагає впровадження додаткових заходів для детінізації. Зміни, що були впроваджені в межах децентралізації, сприяли збільшенню доходів місцевих бюджетів, проте не всі громади області змогли ефективно розпоряджатися отриманими ресурсами.

Війна в Україні значно вплинула на податкові надходження області через зниження ділової активності, міграцію населення та порушення логістичних ланцюгів. Домінування кількох великих промислових підприємств робить регіон вразливим до змін у світовій кон'юктурі цін на метал і ресурси. Зміни в

податковому законодавстві (наприклад, податкові канікули, пільги для бізнесу) мають неоднозначний вплив: вони підтримують підприємства, але зменшують бюджетні надходження.

Серед основних проблем та недоліків можна виділити наступні:

- низька мотивація малого бізнесу до сплати податків через високе податкове навантаження;
- недостатній контроль за сплатою акцизного податку, особливо в сфері реалізації підакцизних товарів;
- обмежена здатність місцевих органів впливати на великі підприємства через централізоване регулювання.

Під податковим регулювання економічного розвитку регіонів необхідно розуміти процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін (описується сукупністю показників економічного стану регіону, структури його економіки, тощо), який опосередковано сприяє зростанню добробуту населення сьогодні та в довгостроковій перспективі. Тобто податкове регулювання економічного розвитку регіону повинне бути орієнтоване на зниження його дотаційності та активізації потенціалу внутрішніх фінансових можливостей; економічний розвиток регіону, як стратегічну ціль державної регіональної політики, обумовленої дієвою державною бюджетною політикою; сучасну політику регіонального розвитку яка базується на парадигмі врахування інтересів усіх регіонів, здобутках міжсекторного співробітництва, децентралізації влади та збалансованості бюджетно-податкової, грошово-кредитної та соціальної політики.

Реформа децентралізації влади, яка відбувається в Україні останніми роками, дала поштовх до активного наукового обговорення сутності та змісту цього процесу, пошуку джерел фінансового забезпечення місцевих бюджетів задля зміцнення фінансової самодостатності територіальних громад. Загалом під децентралізацією розуміють систему управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; розширення прав низових органів управління [35, с. 60].

Невід'ємною складовою децентралізації публічного управління є фінансова децентралізація, яка є своєрідним мірилом:

- рівня демократичності та компетентності публічної адміністрації; адекватності політичної системи до суспільних очікувань;
- рівня довіри до органів місцевого самоврядування та рівня сприйняття державною владою потреб суспільства загалом та органів місцевого самоврядування зокрема;
- якості контролю у публічній сфері та відповідальності;
- зрештою, вона є оцінкою адекватності адміністративно-територіального устрою держави [36, с. 129].

При цьому зауважимо, що сьогодні у вітчизняній економічній науці паралельно вживаються поняття «фінансова децентралізація», «фіскальна децентралізація», «бюджетна децентралізація», що мають досить синонімічний характер.

Пропозиції для вдосконалення податкової політики на регіональному рівні (Дніпропетровська область):

1. Оптимізація адміністрування податків.
  - Покращення електронних сервісів: забезпечити зручність подання податкової звітності через онлайн-платформи, мінімізуючи бюрократичні бар'єри для платників податків.
    - Боротьба з ухиленням: впровадити сучасні технології моніторингу, такі як Big Data, для виявлення схем мінімізації оподаткування.
2. Диверсифікація податкової бази.
  - Розширення місцевих податків: вивчити можливості введення нових видів зборів, які мають локальний характер, наприклад, туристичного збору чи екологічного податку.
    - Залучення інвестицій: надати податкові стимули для підприємств, що інвестують у створення робочих місць та інноваційні проекти.
3. Удосконалення рентної плати.

- Перегляд ставок: запровадити диференційовані ставки рентної плати залежно від рівня використання природних ресурсів та їх екологічного впливу.

- Ефективний контроль: встановити автоматизовані системи контролю за використанням природних ресурсів для забезпечення повноти сплати рентної плати.

4. Підтримка місцевих податків та зборів.

- Прозорість розподілу коштів: забезпечити звітність про використання місцевих податків для підвищення довіри платників.

- Спрощення процедур: зменшити адміністративне навантаження на малий та середній бізнес під час сплати місцевих податків.

5. Створення сприятливих умов для бізнесу.

- Податкові пільги: ввести тимчасові пільги для галузей, які найбільше постраждали від економічної кризи, наприклад, сільського господарства чи будівництва.

- Фіксовані ставки: запровадити стабільні податкові ставки для малого бізнесу на кілька років, щоб уникнути різких змін у податковому навантаженні.

6. Підвищення фіскальної грамотності.

- Освітні програми: організувати тренінги для підприємців та громадян щодо правильного виконання податкових обов'язків.

- Комунікація з громадянами: запустити кампанії для підвищення обізнаності про важливість податків для місцевого розвитку.

7. Посилення співпраці з бізнесом.

- Форуми та консультації: проводити регулярні зустрічі з представниками бізнесу для обговорення змін у податковому законодавстві.

- Залучення бізнес-асоціацій: використовувати їх як посередників для ефективної комунікації між владою та підприємцями.

8. Моніторинг та аналіз ефективності податкової політики.

- Створення аналітичних центрів: залучати фахівців для оцінки ефективності існуючих податкових ініціатив та розробки нових підходів.

- Регіональні особливості: урахувати специфіку економіки області, наприклад, значну частку промисловості, під час формування податкової політики.

Ці заходи дозволять підвищити ефективність податкової політики, забезпечити стабільне надходження до бюджету та створити сприятливе середовище для бізнесу й громадян.

2.3. Проблеми податкової політики в умовах воєнного стану

Ефективна податкова політика є однією з головних умов динамічного розвитку української економіки. Існуюча система оподаткування визначає рівень доходів держави та місцевих бюджетів і, зрештою, темпи економічного розвитку держави. Через його вплив на економічну діяльність і фінанси, а також через бюджетно-перерозподільні процеси формується внутрішнє інвестиційне середовище та створюються умови для виконання соціально-економічних і політичних функцій держави.

Проблеми формування та функціонування ефективної податкової політики набувають особливої актуальності в умовах нестабільної фінансово-економічної ситуації. Одним із основних напрямів підвищення ефективності податкової політики як найважливішої ланки державної економічної політики є вивчення та широке застосування вітчизняного та зарубіжного досвіду. Актуальними та дискусійними питаннями в умовах ринкової економіки є реалізація податкової політики.

Податкова політика відіграє ключову роль у забезпеченні функціонування держави, особливо в умовах воєнного стану. Військові конфлікти суттєво впливають на економіку країни, що вимагає швидких і гнучких рішень у сфері податків.

Податкова політика є основою фінансової системи держави та важливим інструментом регулювання економіки. В умовах воєнного стану її роль стає критичною, адже держава повинна забезпечувати фінансування оборонного комплексу, соціальних витрат і відновлення економіки. Проте такі обставини висувають серйозні виклики перед податковою системою.

Питання реформування податкової системи стає все актуальнішим в умовах воєнного стану і неминучим. Податкова система є основою економічного розвитку країни. Рівень соціального розвитку, показники зростання ВВП, кількість працюючих підприємств та інвестиційні вкладення в країні – це повне відображення стану податкової системи країни. Воєнний стан вимагає негайних змін до податкового законодавства адаптованих до умов які склалися на теперішній час. З початку війни були прийняті перші екстрені зміни до податкового законодавства, але вплив воєнного стану на економіку є надзвичайно динамічним, що потребує гнучкого податкового законодавства, яке передбачає швидку трансформацію податкової системи до будь яких умов, тобто універсальну та стабільну систему законів, яка здатна реагувати на будь які зміни в країні.

Але постала дуже велика проблема між балансуванням розвитку економіки та забезпеченням оборонної системи країни. Бізнес значно скоротив господарську діяльність, має проблеми з оборотним капіталом, закривається та уходить в тінь. Держава спробувала стимулювати ділову активність, у тому числі через податки. Але низька ефективність податкової політики держави за умов війни це проблема сьогодення.

Проблема підвищення ефективності податкової системи України – це найголовніша проблема нашої країни, особливо під час воєнного стану. Висока динамічність податкового законодавства, нерівні умови ведення бізнесу через корупційні схеми, які з одного боку дозволяють обійти законодавство та мінімізувати, або взагалі уникнути сплати податків (наприклад для зниження податків на експорт можна скористатись послугами «спеціальних» фірм), а з другого боку навантажує податками «чистий» бізнес який вимушений згодом

уходити в тінь, тому що так простіше працювати. Як наслідок вищевикладеного Україна є найбіднішою країною Європи з ВВП на душу населення і одночасно найбільш економічно невільна [37].

Податкова система, яка знищує бізнес, високі ставки податків, нестабільність податкового законодавства та спосіб стягування цих податків ще до війни блокували ефективне ведення бізнесу. З 2022 року велика частина підприємств значно скоротила свою господарську діяльність, держава спробувала стимулювати ділову активність, у тому числі через податки.

Вкрай необхідно провести реформування податкової системи України. Так, в умовах війни та величезної залежності від міжнародних партнерів щось радикально змінити вкрай складно. Але будемо відверті, що і без війни ми мали величезні проблеми в податковій системі, тому затягувати з проведенням змін небезпечно для економіки нашої країни.

Податкова політика в умовах війни стикається з низкою специфічних викликів, які впливають як на функціонування держави, так і на добробут громадян. Головними проблемами податкової політики в сучасних умовах є:

1. Зниження податкових надходжень, а саме економічний спад. Воєнні дії призводять до зупинки підприємств, руйнування інфраструктури та скорочення економічної активності. Як наслідок, зменшується база оподаткування. Евакуація громадян за кордон чи в інші регіони країни скорочує кількість платників податків. Підприємства, які постраждали через бойові дії, не можуть забезпечувати регулярні податкові платежі. За даними Міністерства фінансів України, у 2022 році внаслідок окупації та бойових дій бюджет недоотримав 32% від запланованих податкових надходжень. Особливо відчутними були втрати за акцизами та ПДВ, пов'язаними зі скороченням споживання і імпорту.

2. Проблеми адміністрування податків, як наслідок – зростання тіньової економіки. Часті зміни у податковому законодавстві створюють додаткові складнощі для бізнесу та громадян. За даними Державної податкової служби України, у 2023 році кількість звернень платників щодо роз'яснення нововведень зросла на 42%. Руйнування транспортної та комунікаційної

інфраструктури ускладнює передачу даних і взаємодію між податковими органами. Як наслідок перехід бізнесу в тінь. Через нестабільність багато підприємств уникають офіційної реєстрації, що ускладнює їхнє оподаткування. Тінізація економіки є однією з основних проблем у кризових умовах. Згідно з дослідженнями Інституту соціально-економічних трансформацій, у 2023 році частка тіньової економіки в Україні досягла 47%, що на 10% більше, ніж до війни. Основними причинами цього є:

- нестача податкового контролю на окупованих і прилеглих до них територіях;
- економічна невизначеність, яка штовхає бізнес до мінімізації витрат;
- відсутність суворого контролю через спрощення податкового адміністрування.

3. Неефективність податкових пільг. Масове впровадження податкових пільг може призводити до надмірних втрат бюджету. Пільги часто надаються секторам, які не є ключовими для економіки в умовах війни. Низький рівень контролю створює ризики для махінацій із використанням пільгових схем. Уряд України впроваджує тимчасові податкові пільги для підтримки бізнесу та населення. Наприклад, зниження ставки єдиного податку для малого бізнесу до 2% від доходу замість стандартного податкового навантаження. Хоча ці заходи тимчасово допомагають зберегти економічну активність, вони призводять до суттєвих бюджетних втрат. За оцінками Рахункової палати України, такі пільги скоротили податкові надходження на 7 млрд. грн. у 2023 році.

4. Дисбаланс у податковій системі, а саме надмірне податкове навантаження на окремі категорії бізнесу. Для компенсації втрат бюджету держава може збільшувати податки для тих, хто ще працює, що створює ризик для їх подальшого функціонування. Надходження грантів і допомоги може бути нерівномірним через відсутність прозорих механізмів. Воєнні дії мають нерівномірний вплив на регіони країни. У Дніпропетровській області, яка межує з зоною активних бойових дій, податкові надходження зменшилися на 15%, тоді як видатки на соціальні та гуманітарні потреби зросли майже на 30%.

Західні регіони України, які стали центрами релокації бізнесу, зіткнулися з перевантаженням інфраструктури, але водночас спостерігали зростання доходів від податків на нерухомість.

5. Соціальна несправедливість, як наслідок недовіра до податкової системи. Зростання податкового навантаження на малозабезпечених громадян у складних економічних умовах посилює нерівність. Громадськість часто критикує податкові реформи через недостатню прозорість розподілу бюджетних коштів. Платники податків негативно реагують на часті законодавчі зміни та відсутність чіткого плану розвитку податкової системи. Це знижує довіру до податкових органів і держави в цілому.

Побудова довіри є складним завданням, але вона стане одним із ключів до вирішення проблем тіньового оподаткування та множинності податкових режимів. Наразі відносно низький рівень податкової дисципліни ускладнює підвищення довіри населення до податкових органів.

6. Інфляція та девальвація. Зростання інфляції та коливання курсу національної валюти суттєво впливають на податкові надходження. Знецінення гривні ускладнює прогнозування надходжень до бюджету.

Необхідно зазначити, що податкові надходження у 2022 році проти 2021 року зменшилися на 110,6 млрд. грн. Найбільше зменшення відбулось за наступними податками:

- податок на прибуток підприємств внаслідок суттєвого зниження прибутків платників податків;
- акцизного податку через запровадження норм та обмежень під час дії воєнного стану (ставка 0 євро на основні види пального, тимчасова заборона на продаж алкоголю);
- податок на додану вартість, що обумовлено скороченням обсягів імпорту товарів, а також збільшенням у 4,4 рази суми пільг через розширення переліку операцій, звільнених від оподаткування, внаслідок військової агресії.

Таким чином, широкомасштабне вторгнення російської федерації призвело до падіння економіки на 29,1%, номінальний ВВП зменшився на

4,8%. Ріст надходжень з ПДФО відбувся за рахунок зростання заробітної плати військових[38].

Огляд наукових досліджень з питань оподаткування в Україні дозволив краще сформулювати загальну ситуацію щодо проблем реформування податкової системи України, основними з яких є [39-15]:

- переважання фіскального характеру податків (така ситуація не призводить до підвищення конкурентоспроможності держави, оскільки регулююча функція податків не спрямована на економічне зростання);

- нерівномірний розподіл податкового навантаження (висока вартість надання послуг та сплати податків, що призводить до зниження економічної активності та розвитку тіньової економіки);

- нестабільне та заплутане фіскальне законодавство (у платників податків часто виникають проблеми з інтерпретацією того чи іншого закону або статті фіскального кодексу, що може призвести до подальших труднощів з їх "фіскальною репутацією");

- тривалий процес підготовки податкових декларацій та сплати податків;

- поспіх уряду із запровадженням нових правил і не наданням достатнього часу для звикання до них;

- недосконалість системи електронної звітності (хоча частина податкового процесу в Україні переведена в автоматичний режим, ситуація значно погіршується частими збоями сервера);

- складність адміністративної системи, що призводить до витрат, які не покриваються сумою відповідного платежу;

- спірні штрафи, обтяжливі перевірки тощо.

Таким чином, вищезазначені недоліки та проблеми податкової системи можуть суттєво гальмувати розвиток всієї економічної системи та створювати складні системні проблеми в державі.

Подолання цих проблем є необхідною умовою для успішного досягнення поставленої мети – реформування податкової політики держави. Для реалізації пріоритетів розвитку податкової політики необхідно здійснити комплекс

стимулюючих заходів, які передбачають:

- зниження податкового тиску; стимулювання інноваційної діяльності; сприяння розвитку малого підприємництва;

- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази;

- поліпшення адміністрування;

- зменшення масштабів ухилення від сплати податків тощо. Формування податкової системи та розробка податкової політики не можуть бути спонтанними непрогнозованими процесами, оскільки контроль з боку держави має забезпечити вдосконалення такого складного продукту еволюції, як податкова система, яка зумовлює необхідність регулювання незалежно від об'єктивних чинників податкової політики [40, с. 352];

- переорієнтація податкової системи з метою розширення бази оподаткування на основі вдосконалення оподаткування майна;

- подальша оптимізація контролю за трансфертним ціноутворенням, боротьба з агресивним податковим плануванням;

- підвищення рівня довіри громадськості до запланованих урядом реформ, зокрема, шляхом залучення до прийняття управлінських рішень наукових шкіл і посилення партнерської складової у відносинах фіскальних органів і платників податків [41, с. 129].

Податкова політика сучасних країн, що передбачає діяльність спеціалізованих державних органів щодо регулювання податкових відносин, на етапі становлення потрапляє в план численних факторів впливу. Їхня дія зумовлена інституційним середовищем різних просторових рівнів: глобального, міждержавного, національного, регіонального, локального і навіть персонального. Світова фінансово-економічна система, яка уніфікує підходи до податкового регулювання, стає все більш відкритою. Глобалізація стає не просто фактором, а потужним викликом для формування фіскальної політики держав, встановлення певних вимог, породжених конкурентними, протекціоністськими, безпековими та іншими заходами.

«Формування податкової політики з врахуванням глобалізаційних викликів має здійснюватись в єдності з економічною стратегією держави. Вона може базуватись на ідеології відкритості й інтеграції, нейтральності, захисту та протекціонізму. В умовах глобалізації посилюється інтеграція, що відкриває додаткові можливості для розміщення капіталів і підприємництва за кордоном; разом з тим інтеграційні процеси підвищують чутливість інвестицій і бізнесу до оподаткування, оскільки уряди окремих держав лібералізують податкове законодавство, керуючись протилежними мотиваціями – з одного боку, намагаються привабити іноземні інвестиції, а з другого, перешкоджають перетіканню податкової бази за кордон» [42, с. 21-22].

Одним із головних викликів глобалізації у формуванні національної податкової політики є податкова конкуренція. Це явище в науці та практиці отримало різні оцінки, зокрема:

- як негативне зі створенням державами умов для залучення іноземних фінансових ресурсів та робочої сили з пропозицією натомість можливостей ухилення від сплати податків чи зменшення таких обсягів, а також конфіденційності інформації про платників податків та інших стейкхолдерів;

- форма економічної конкуренції та позитивні моменти, які виникають у процесі управління конкурентними перевагами в податковій системі з метою досягнення сталої конкурентоспроможності національної економіки [43].

Основною проблемою у вирішенні зазначених проблем в Україні є відсутність політичної волі, оскільки, як правило, першочергову зацікавленість у використанні переваг податкових систем інших країн мають можновладці чи тісно пов'язані з ними інституції, які володіють значний капітал і постійно збільшувати свої прибутки навіть в умовах зниження рівня добробуту населення. Боротьбу з втечею капіталу слід включити до системи імперативів формування податкової культури в державі та активної міждержавної співпраці із затвердженням спільних заходів у податковій сфері в рамках так званої фіскальної консолідації (уніфікації та гармонізація податкових підходів, боротьба з недобросовісною податковою конкуренцією, зокрема не

припустимість «гонки до виснаження» щодо зниження податкових ставок).

Для України в переліку викликів глобалізації формуванню податкової політики, насамперед, слід звернути увагу на наступне:

- неефективність заходів протидії та протидії податковій злочинності, зокрема, щодо введення та виведення капіталу з офшорних зон, здійснення через них експортно-імпортних операцій, у тому числі зернової сировини стратегічного значення (через Кіпр, Британські Віргінські острови, Швейцарію);

- втрата позицій у міждержавній податковій конкуренції, внаслідок чого національний капітал надмірно виводиться в офшори та супроводжується іншими незаконними схемами повернення та капіталізації;

- втрата позицій у податковій конкуренції між державами за залучення інвестиційного капіталу через недосконале адміністрування податкових платежів, надмірний час, відведений на податкову звітність, недостатні обсяги відшкодування ПДВ та його суб'єктивізм;

- втрата позицій в економічній конкуренції між державами, що підтверджується високою часткою податкових надходжень у формуванні ВВП, а отже недосконалим фінансовим забезпеченням реалізації державної політики в усіх сферах;

- непослідовність та безсистемність фіскальної політики в умовах форсмажорних обставин (кризи) з надмірною чутливістю економіки до екзогенних впливів, зокрема, за сучасних умов – негативного впливу COVID-2019 з вимушеним безробіттям та обмеженням підприємницької діяльності;

- необхідність врахування потреб міжнародних організацій та зовнішніх партнерів, зокрема ЄС та СОТ, щодо податкових стандартів, гармонізації податкового законодавства та функціонування відповідних структур з метою протидії податковим злочинам та корупції.

Податкову політику необхідно формувати таким чином, щоб забезпечити конкурентоспроможність податкової системи України з урахуванням визначених викликів глобалізації. Основою цієї конкурентоспроможності має

стати прозорість оподаткування та справедливий перерозподіл мобілізованих фінансових ресурсів. Пом'якшення впливу викликів глобалізації на податкову сферу можливе за умови формування та реалізації такої державної політики, яка забезпечує прямий і потужний вплив податкових інструментів на необхідні трансформаційні зміни в економіці, що характеризується інноваційністю випереджувального типу. Лише за таких умов держава може розвиватися у висококонкурентному та постійно мінливому глобальному фінансово-економічному просторі.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Напрями повоєнного реформування податкової системи

У зв'язку з широкомасштабним вторгненням країни – агресора курс податкової реформи змінився. Адже ця війна ведеться не лише у військово-технічному плані, а й для протидії економічній втомі ворога. Тому дуже важливо реалізовувати економічну політику, яка зможе забезпечити фінансування ключових функцій країни шляхом внутрішніх можливостей країни, а також підтримки з боку зовнішніх союзників. У таких ситуаціях податкова політика є одним із найважливіших інструментів, які країна має для цього. Після введення воєнного стану на території України Верховна Рада України почала активно реформувати податкове законодавство. У зв'язку з отриманням статусу країни – кандидата на членство у Європейський Союз Україна побачила не лише нові горизонти розвитку, але й усвідомлення нових викликів.

Поміж завдань, без виконання яких годі й сподіватися на успіх повоєнної модернізації України, – втілення комплексної податкової реформи. Про необхідність змін кажуть усі. Як, власне, говорили про це ще задовго до початку великої війни. Але бачення моделі майбутньої податкової системи країни кардинально відрізняється навіть у середині владної команди, не кажучи вже про бізнес та суспільство. Та й до думки міжнародних партнерів доведеться прислухатися. В МВФ, приміром, однією з ключових умов нової програми кредитування України називають неприпустимість звуження бази оподаткування та зниження основних податкових ставок. Принаймні, до завершення війни. За цей час Україна має напрацювати варіант фіскальної реформи, який би влаштовував усіх, і насамперед – українців. Тож світовий досвід реформування, найоптимальніші для національної економіки моделі та

кроки, що мають передувати майбутнім змінам, обговорили учасники Українського саміту податкової реформи та боротьби з корупцією «Ukrainian tax reform and anti-corruption summit».

Ключова для економіки будь-якої країни податкова реформа потребує прискіпливого вивчення попереднього досвіду, уникнення своїх і чужих помилок та, звісно ж, ретельних розрахунків, що допоможуть мінімізувати ризики. Адже вона, найвірогідніше, не принесе результатів “тут і зараз”. Більше того, досвід багатьох країн свідчить: на початкових етапах реформування бюджетні надходження, зазвичай, тимчасово скорочуються. Що в умовах повоєнної України може стати неабияким фінансовим ударом. Адже рано чи пізно пряма бюджетна підтримка з боку міжнародних партнерів припиниться і акценти потрібно буде переносити на інвестиційну складову та збільшення обсягів розрахунків за отриманими під час війни чи реструктуризованими позиками. І до цього треба бути готовими [44].

Під час нинішньої, високоінтенсивної фази воєнних дій суспільні пріоритети підпорядковані питанням безпеки та оборони, а планування на будь-яку віддалену перспективу ускладнене до краю. Але з подальшим прогресом України в протистоянні з росією можна розраховувати на більшу визначеність з активами ресурсів і пасивами потреб. Перед нами гостро постають ряд економічних проблем, готуватися до яких варто вже зараз.

1. Матеріальні активи: країна опиниться зі зруйнованою інфраструктурою та виробничими засобами (за оцінками українського KSE Institute, тільки прямі збитки вже суттєво перевершують цифру у 100 мільярдів доларів, сукупні втрати набагато більші).

2. Оборонний сектор: нікуди не зникне потреба його значного та довгострокового фінансування (мова про відчутно більше ніж рекомендовані у країнах НАТО 2% від ВВП).

3. Державні витрати: зростатимуть такі витратні категорії як пенсійні виплати (уже зараз 1 працівник утримує 1 пенсіонера), реабілітація ветеранів (сотні тисяч людей), повернення офіційних боргів (на поточний момент вони

перевищують 80% ВВП і продовжують стрімко накопичуватися).

4. Демографічні виклики: до довгострокового тренду зі зменшення та старіння населення додадуться такі нові проблеми як втрачені життя і здоров'я (зараз ми маємо дуже приблизне розуміння відповідних цифр), військові потреби (утримання значної професійного війська і дуже ймовірно підготовка у рази більшого військового резерву із регулярними зборами), еміграція (понад 8 мільйонів людей виїхало з 2022 року, далеко не всі повернуться).

Крім відновлення інфраструктурних та виробничих можливостей (відбудова), країна потребуватиме величезних щорічних вкладень у капітальні засоби та технології не тільки для зростання добробуту, а й щоб наздогнати європейських сусідів ще у цьому столітті (розбудова), але також і для заміщення більш дефіцитних тепер людських ресурсів та відповідної структурної трансформації економіки (перебудова) [45].

Зокрема, дослідження, які проводили вчені Лисяк Л.В., Гуменюк М.О., Філімонова Д.А. розкривають, що для відновлення позитивної економічної динаміки необхідна реформування податкової системи України на переважно регулюючу/стимулюючу функцію. Результатом має стати покращення інвестиційного клімату України та стимулювання інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарювання. Шляхом вирішення таких завдань як:

- підвищення прозорості сплати податків, запровадження спрощених процедур адміністрування податків для платників;
- формування податкової культури у суб'єктів господарювання;
- забезпечення надійної системи податкового контролю, яка не буде обтяжувати платників податків, але й обумовлюватиме відповідальність за вчинення податкового правопорушення[46].

Основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути:

- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових

зобов'язань;

– підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;

– підвищення регулюючого потенціалу податкової системи на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій з податку на прибуток підприємств;

– забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків;

– демократизація податкової служби України, а саме зміна ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби [47].

Однією з важливих умов фінансування України за новою програмою Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ) є розробка Національної стратегії доходів України (НСДУ). Необхідність розробки НСДУ зумовлена програмою співпраці України з МВФ та пов'язана з поточною високою залежністю України від зовнішньої допомоги та необхідністю її зменшення в майбутньому.

Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України у рамках виконання зобов'язань за програмою розширеного фінансування розробили та направили до МВФ Дорожню карту з підготовки Національної стратегії доходів на 2024–2030 роки. Цей документ синхронізований з процесом європейської інтеграції України та охоплює весь період до 2030 року. Зокрема основними пунктами цього документу є:

- 1) зміни в оподаткуванні праці та доходів фізичних осіб;
- 2) впровадження заходів щодо запобігання розмиванню податкової бази згідно з рекомендаціями Організації економічного співробітництва та розвитку;
- 3) наближення податкового законодавства до законодавства Європейського Союзу, зокрема гармонізація у сфері непрямих податків (акцизного податку та ПДВ).

Окрім того, очікується також впровадити систему управління

податковими ризиками, тобто здійснити зміни в організаційній системі самої податкової служби, тобто через скорочення департаментів, що займаються повним контролем за здійсненням діяльності платників податків, розширити департаменти, які займаються аналітикою [48].

Нагальність реформування податкової системи обговорено на всіх рівнях влади і суспільства та прийняте відповідне рішення, що закріплено на законодавчому рівні. На сьогоднішній день ми вже маємо так звану, «дорожню карту» переформатування і розвитку вітчизняної податкової системи і митниці – Національну стратегію доходів України до 2030 року, затверджену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 року № 1218-р.

«Мета стратегії – посилити фіскальну спроможність держави, адаптувати податкове і митне законодавство до стандартів ЄС, створити стимули для післявоєнного відновлення та економічного зростання», - наголосив Прем'єр-міністр Денис Шмигаль.

Вказаний рамковий документ віддзеркалює наміри стосовно інтеграції України в Європейський Союз (далі – ЄС) та світову економіку і містить ключові повідомлення для платників податків, партнерів з розвитку, інвесторів та інших зацікавлених осіб:

1) Україна має розраховувати на власні надходження і це можливо забезпечити лише за рахунок реформ, які є необхідними і невідворотними.

2) У зв'язку з тим, що Національна стратегія доходів розрахована на 6 років, реформи будуть впроваджуватися поступово, згідно з викладеними у цій стратегії кроками. Успішне виконання попередніх кроків впливає на можливість запровадження наступних.

3) Національна стратегія підлягає регулярним оновленням та уточненням: зміст заходів реформ та підходи до їх впровадження, викладені в стратегії, можуть зазнавати змін. Разом з тим загальний їх напрям має бути збережено.

Важливим завданням, яке має бути вирішене нашою державою, є максимальне спрощення структури податків в Україні для забезпечення необхідної стабільності податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Значною проблемою для економічного розвитку України є реформування існуючої податкової системи, яку необхідно проводити шляхом зменшення податкового навантаження на платників податків та інвесторів коштів у виробництво. Для цього необхідно, знизити кількість існуючих податків та зменшити податковий тиск на підприємців.

Національна стратегія доходів України (далі – НСДУ) – це дорожня карта реформування податкової та митної системи, а також удосконалення процедур податкового та митного адміністрування, яка необхідна для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі. Вона також підтримує економічне зростання через зменшення нерівності та неефективності в політиці та адмініструванні доходів. Це бачення майбутньої системи доходів України, що надає чіткості та мети реформам. Для того, щоб національна стратегія доходів була ефективною та успішною, вона повинна мати широку підтримку та політичну волю. НСДУ втілює стратегію фінансування видаткових потреб і забезпечення фіскальної стабільності у керований і сталий спосіб на противагу довільним і непослідовним реформам.

Прийняття НСДУ засвідчує наміри Уряду України щодо пошуку шляхів збільшення доходів бюджету на стійкій основі, покращення надходження податків шляхом закриття існуючих можливостей для ухилення від оподаткування, підвищення рівня дотримання законодавства та боротьби з тіньовою економікою. Стабільні податкові надходження необхідні для фінансування першочергових витрат воєнного часу, а також потрібні для задоволення нагальних потреб відновлення, реконструкції та модернізації у період повоєнного відновлення. Стратегія підвищення внутрішніх доходів на середньострокову перспективу є важливим документом з огляду на те, що Україна прагне менше покладатися на зовнішні запозичення, оскільки хоче контролювати власний розвиток і стабільність. Крім того, НСДУ має на меті покращити ставлення громадськості та платників податків до повноти сплати податків та митних платежів, а також їхнє сприйняття податкового та митного адміністрування[49].

Заходи реформування податкової та митної політики, податкового та митного адміністрування, викладені в цій НСДУ, ґрунтуються на принципах:

– Стабільності: Збереження поточної бази оподаткування доходів юридичних та фізичних осіб, забезпечення її цілісності є умовою від якої напряду залежить стабільність доходів України в довгостроковій перспективі. Комбінація заходів щодо забезпечення надходження доходів та диверсифікації їх структури повинна сприяти стабільності, визначеності та достатності надходжень для цілей бюджету.

– Нейтральності: Політика та адміністрування повинні сприяти досягненню рівності та справедливості оподаткування у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платників податків. Політика повинна реагувати на внутрішні та глобальні економічні виклики і конкуренцію, яка породжується тінізацією економіки.

– Справедливості: Політика повинна бути спрямована на мінімізацію регресивності та сприяння горизонтальної та вертикальної справедливості платниками податків. Важливим є досягнення принципу справедливості через використання розподільної ролі податків, враховуючи фіскальну спроможність платників податків. Критичним є недопущення запровадження економічно необґрунтованих пільг та преференцій, які не передбачають забезпечення соціальної справедливості або економічного зростання.

– Доброчесності: Політика повинна бути спрямована на забезпечення дотримання контролюючими органами принципу доброчесності, посилення антикорупційних заходів та підвищення довіри до податкових та митних органів з боку суспільства. Безумовним пріоритетом є забезпечення конфіденційності та захисту даних в системах контролюючих органів.

– Інтегрованості: Максимальне наближення політики і адміністрування до вимог міжнародних стандартів та забезпечення виконання зобов'язань, що впливають із членства України у міжнародних організаціях є запорукою тісної інтеграції України у світову економіку.

– Ефективності: При розробці політики слід враховувати спроможність

органів влади щодо забезпечення збирання надходжень та адміністрування доходів. Це має досягатися шляхом вдосконаленням управління процесами адміністрування, їх цифровізацією, підвищенням якості використання даних контролюючими органами.

– Розвитку: Політика та стратегії повинні забезпечувати підтримку відбудови, післявоєнної реконструкції та відновлення економіки України, стимулювання розвитку її виробничого та експортного потенціалу. Політика має передбачати запровадження необхідних інструментів для підтримки інвестицій з урахуванням тих, які використовуються в країнах ЄС[49].

Крім того, очікується, що запровадження системи управління ризиком дотримання податкового законодавства дасть змогу:

– допомогти платникам податків уникнути найбільш поширених помилок під час ведення господарської й підприємницької діяльності, заповнення податкової звітності, сплати податків у майбутньому тощо;

– максимально спростити подання податкової звітності й сплату податків, спільно вирішувати проблеми й усувати перешкоди;

– мінімізувати ризики недотримання платниками вимог податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на державну податкову службу (далі – ДПС);

– запровадити механізм комплаєнсу від державної реєстрації платника податків до системи відслідковування ризиків у ДПС і кінцевого результату – сплати податків і зборів до бюджетів усіх рівнів;

–забезпечити належне надходження доходів і зборів, контроль за справлянням яких закріплено за ДПС, мінімізувати недонадходження доходів і зборів відповідно до ідентифікованих податкових ризиків [49].

Також доцільно відзначити, що в умовах воєнного стану пріоритетним напрямком роботи Державної податкової служби є розвиток онлайн-сервісів для задоволення потреб платників податків та забезпечення електронної взаємодії з органами Державної податкової служби для легкої та зручної сплати податків.

Взаємодія платників податків з податковими службовцями на всіх рівнях може бути виключно електронною. Безперечно, використання сучасних цифрових технологій та впровадження електронних сервісів сприяють скороченню часу та витрат, збільшенню обсягів добровільних податкових платежів, збільшенню надходжень до бюджету та зменшенню корупції. Впровадження цифрових технологій у роботу податкових органів передбачає значні витрати, але з часом Україна виграє від економії часу та ефективнішої боротьби з податковими злочинами.

Враховуючи злагоджені та вивірені заходи з боку держави, можливо мінімізувати та подолати проблеми. Також необхідно забезпечити певний баланс, з однієї сторони, держава повинна проявляти гідне ставлення до платників податків, які покращують економічний її розвиток, а з іншого – підвищувати їх відповідальність шляхом формування високої податкової культури.

Одним із пріоритетних напрямів вдосконалення податкової системи має стати забезпечення нейтральності та справедливості оподаткування, а також реформування податкового механізму на принципах економічної ефективності, стабільності, прозорості та поступове наближення її до міжнародних та європейських стандартів.

3.2. Зарубіжний досвід податкових систем в країнах з розвинутою ринковою економікою та його імплементація в Україні

Податкова система є ключовим інструментом економічної політики кожної країни, що забезпечує можливість забезпечення державних видатків, стимулювання економічного зростання та забезпечення соціальної справедливості. У країнах із розвинутою ринковою економікою податкові системи відзначаються ефективністю, гнучкістю та прозорістю. Вивчення їхнього досвіду є успіхом для України, яка прагне покращити свою податкову політику та інтегруватися до Європи.

У різних країнах світу податкові системи відрізняються одна від одної за структурою, набором податків, зборів та обов'язкових платежів, методами їх справляння, податковими ставками, фіскальними повноваженнями органів різних рівнів влади, податковою законодавчою базою та податковими пільгами. Це закономірно, оскільки податкові системи формувалися та формуються під впливом різних економічних, політичних, соціальних та інших чинників. Вибір державою тієї чи іншої моделі організації податкових органів залежить від політичних особливостей, обраної структури органів виконавчої влади, а також історично сформованого підходу до організації податкового адміністрування. Ми проаналізуємо податкові системи за допомогою структури органів влади у сфері фінансів та набору податків, зборів та обов'язкових платежів, які справляються у провідних країнах світу.

Можна констатувати, що податкова система України сформована, однак має низку недоліків, серед яких слід назвати переважно фіскальну спрямованість, все ще громіздке податкове адміністрування, низьку податкову культуру платників податків, ухилення від оподаткування.

Системне проведення податкової реформи та перманентні зміни в Податковому кодексі України вважаються необхідними в Україні для забезпечення достатнього рівня надходжень до бюджету, подолання дефіциту бюджету, погашення постійно зростаючого державного боргу, створення сприятливих умов для розвитку суб'єктів господарювання та відновлення позитивної економічної динаміки. Водночас важливими питаннями сьогодні є забезпечення відносної простоти адміністрування податків, прозорості, забезпечення надійної системи податкового контролю та її реальної децентралізації.

Слід зазначити, що податкова реформа в Україні відбувається під впливом міжнародної податкової конкуренції, необхідності європейської податкової гармонізації та координації національної податкової політики в напрямі досягнення стратегічної мети, що полягає в інтеграції країни до ЄС. Тому реформування податкової системи України здійснюється з урахуванням

сучасних тенденцій розвитку систем оподаткування зарубіжних країн, зокрема країн-членів ЄС.

Залежно від того, яка питома вага тих чи інших податків і зборів у загальному обсязі податкових надходжень, виділяють чотири базові моделі світових податкових систем: англосаксонську, євроконтинентальну, латиноамериканську та змішану (табл. 3.1.).

Таблиця демонструє основні моделі податкових систем, які характеризуються специфічним підходом до збору державних доходів через оподаткування. Кожна модель відповідає економічним, соціальним і політичним особливостям країн, де вона застосовується.

Таблиця 3.1

Класифікаційні ознаки моделей світових податкових систем

Модель	Ключові характеристики	Країна застосування
Англосаксонська	В її основі лежить прибуткове оподаткування, тобто орієнтована на прямі податки з фізичних осіб, частка непрямих податків є незначною.	Австрія, Канада, Нова Зеландія, частково США та Німеччина
Євроконтинентальна	Відрізняється високою часткою відрахувань на соціальне страхування, а також значною питоною вагою непрямих податків	Німеччина, Франція, Бельгія, Нідерланди.
Латиноамериканська	Характеризується переважанням в системі оподаткування непрямих податків. Розрахована на збір податків в умовах інфляційної економіки. Непрямі податки залежать від рівня цін і збалансовують доходи бюджету в умовах інфляції.	Чилі, Болівія, Перу
Змішана	Складається з окремих рис інших моделей. Країни обирають її для того, щоб диференціювати структуру доходів, уникнути залежності бюджету від окремого виду чи групи податків	Японія. (Дехто до таких країн відносить і Україну та країни СНГ).

Слід зазначити, що чималу роль у виборі моделі податкової системи відіграв той фактор, що непрямі податки простіші в адмініструванні та контролі. Еволюція структури податкових систем розвинутих країн та сучасна практика оподаткування свідчить про закономірну залежність співвідношення прямих і непрямих податків від таких чинників: життєвого рівня переважної частини населення; досконалості механізму стягнення податків, його здатності звести до мінімуму ухилення від оподаткування; рівня податкової культури, загальної орієнтації західних суспільств на соціальний компроміс, розв'язання найгостріших соціальних проблем; традицій оподаткування.

Важливою характеристикою сучасних податкових систем розвинутих країн є їхня структура, тобто співвідношення прямих та непрямих податків. Це співвідношення має певні особливості в різних країнах. Переважання на початку і в середині ХХ ст. непрямих податків було зумовлене низьким рівнем доходів більшості населення, що об'єктивно обмежувало масштаби прямих податкових надходжень, а також відносною простотою збирання непрямих податків, адже форма прямого оподаткування потребує складного механізму обліку платників, об'єкта оподаткування, механізму стягнення податків. Прогрес в організації оподаткування, пов'язаний насамперед із комп'ютеризацією, впровадженням автоматизованої системи обробки фіскальної інформації, підвищив ефективність прямого оподаткування і створив сприятливі умови для його розвитку.

Політика урядів зарубіжних держав (особливо європейських) демонструє прагнення максимально виключити звільнення від податку на прибуток, однак при цьому широко використовується інструментарій інвестиційного податкового кредиту та інвестиційних знижок, податкових канікул, прискореної амортизації, неоподатковуваних фондів (резервів) і диференціації ставок, які мають стимулююче значення щодо розвитку процесів інвестування і служать підтримці стабільного фінансового стану господарюючих суб'єктів.

Досвід розвинених країн щодо використання інвестиційних податкових знижок та інвестиційних податкових кредитів підтверджує необхідність

паралельного впровадження окремих обмежень користувачам цих преференцій. Такі обмеження спрямовані як на підсилення стимулюючої дії податку на прибуток, так і на попередження можливого зниження його фіскальної ефективності та надлишкових втрат бюджету. У цьому питанні також існують значні варіації рішень згідно з національними особливостями розвитку економіки і традицій оподаткування. Так, можуть обмежуватися: тимчасові періоди користування преференціями, граничні суми, обсяги витрат на інвестиційні цілі, територіальні межі трансформаційних змін преференцій, перелік областей-користувачів преференцій, розміри підприємств-користувачів. Стягуючи податок з доходів фізичних осіб, розвинені країни, як правило, застосовують прогресивну шкалу ставок. Рівень прогресії залежить від конкретних соціально-економічних умов кожної держави й одночасно дає змогу як регулювати споживчий попит, так і протидіяти розшаровуванню населення за доходами, перерозподіляючи через ВВП суми, отримані індивідами з різних джерел.

В Україні більшу частину надходжень до бюджету складають непрямі податки, а саме податок на додану вартість та акцизний податок. У країнах ЄС та США більшість надходжень до бюджету складають прямі податки.

У Фінляндії найвищий показник прибуткового податку у світі – 56,95%. За нею слідує Данія (56,5%), Австрія (55%), Португалія (53%), Швеція (52,85%) та Бельгія (50%). Німеччина також є однією з країн з високими податками: ставка прибуткового податку тут досягає 45%, що значно вище за середній показник по ЄС (37,77%).

Незалежно від максимальної податкової ставки, німецькі одинокі працівники без дітей несуть другий за величиною податковий тягар серед країн ОЕСР – 39,7% валового доходу не доходять до працівників. Трохи вищий цей показник у Бельгії – 39,8%.

Але є в Європі країни з найнижчими податками. У Болгарії, Боснії та Герцеговині, Косово, Північній Македонії та Румунії вони становлять 10%.

У Данії, де податкова ставка перевищує 56%, мешканці країни спокійно

ставляться до її збільшення. У їхній свідомості це плата за нинішню якість життя та вкладення у майбутнє країни та всього суспільства. Данці вважають, що таким чином усі жителі королівства зможуть користуватися рівними правами та благами. Їм доступні всі ступені освіти, включаючи вищу, соціальні послуги та пільги, безпеку, допомогу на дитину, у зв'язку з вагітністю та пологами/батьківством, відпускні та страхування з безробіття.

У той же час, студенти країн ЄС можуть отримати в Данії стипендії на навчання.

В Австрії, де також високі податки – 55%, люди аналогічно цінують існуюче в країні соціальне забезпечення, що включає обов'язкове медичне, пенсійне страхування та обов'язкову систему страхування від нещасних випадків на виробництві. Крім того, соцзабезпечення охоплює допомогу з материнства та безробіття.

Отже, податкова система європейських країн, таких як Фінляндія, Данія, Австрія, та інших, значно відрізняється від української як за ставками податків, так і за рівнем соціальних послуг, які вони забезпечують.

У Європі (Данія, Австрія, Фінляндія) громадяни готові платити високі податки (до 56%) через розвинену систему соціального забезпечення, яка гарантує безкоштовну або доступну освіту, медичні послуги, пенсійне забезпечення, допомогу з безробіття та інші пільги. В Україні ставка прибуткового податку для фізичних осіб становить 18% (ПДФО), що значно нижче європейського рівня. Однак рівень соціальних послуг, що фінансуються з бюджету, є суттєво нижчим. Це обмежує відчутну користь для платників податків, що часто стає причиною низької довіри до податкової системи.

У Данії та Австрії високий податковий тягар сприймається як «плата за якість життя» – громадяни отримують ефективні послуги та мають доступ до потужної системи соціального захисту. В Україні, попри менший податковий тягар, громадяни часто не задоволені якістю послуг у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення. Це викликає питання щодо ефективності розподілу державних коштів.

Якщо порівняти рівність і доступність послуг, то у скандинавських країнах особливий акцент зроблено на рівності – високі податки забезпечують рівні можливості для всіх громадян, включаючи безкоштовну освіту (навіть для студентів із країн ЄС) та гарантовану медицину. В Україні доступність соціальних послуг є нерівномірною, а якість освіти і медицини залежить від регіону, що ставить у невідгідне становище певні верстви населення.

У Болгарії чи Румунії прибутковий податок становить лише 10%, але рівень соціальних гарантій та державних послуг у цих країнах також скромний, порівняно зі скандинавськими країнами. Україна за рівнем податків знаходиться ближче до цих країн, однак її потенціал розподілу державних ресурсів значно слабший через високий рівень корупції та недосконалість податкового адміністрування.

Україні важливо знайти баланс між помірними ставками податків і підвищенням ефективності використання бюджетних коштів. Досвід Данії чи Австрії показує, що суспільство готове платити більше податків, якщо держава гарантує якість і рівність послуг. Водночас необхідно вдосконалювати механізми контролю за витратами бюджету та зміцнювати довіру громадян до податкової системи.

3.2. Стратегія розвитку та місія податкової служби як одного з важелів впливу на податкову політику держави

Податкова служба є одним із ключових інститутів державного управління, адже вона виконує функції з адміністрування податків і зборів, що формують основну частину доходів бюджету. Ефективність роботи податкової служби визначає фінансову стабільність держави та її спроможність виконувати соціально-економічні функції.

Одним із основних напрямів державного регулювання бюджетних відносин є створення ефективної стратегії і тактики податкової політики країни. При цьому стратегію податкової політики визначають, як певний комплекс дій

в процесі оподаткування, спрямованих на досягнення цілей та виконання функцій податкової політики у перспективі розвитку.

Завдяки вдало розробленій стратегії податкової політики стають можливими стале ефективне функціонування економіки держави, забезпечується встановлений розмір податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також відбувається сприяння забезпеченню довгострокової міжнародної податкової конкурентоздатності країни.

Формування стратегії розвитку податкової служби базується на основних принципах стратегічного управління, що орієнтуються на довгострокові цілі, ефективність і адаптивність до змін у зовнішньому середовищі. Цей процес охоплює аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів, визначення пріоритетів і заходів, а також впровадження механізмів контролю за виконанням стратегічних завдань.

Місія податкової служби відображає її стратегічні цілі та визначає, яким чином вона сприяє досягненню економічної стабільності держави. В основі місії лежать принципи прозорості, відповідальності та ефективності.

Основними пріоритетами діяльності Державної податкової служби України є, зокрема:

- розвиток ефективної, сучасної, стабільної та захищеної ІТ-інфраструктури, враховуючи особливості функціонування інформаційно-комунікаційних систем (далі – ІКС), електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану;

- ефективне адміністрування податків, зборів, платежів шляхом удосконалення підходів і процедур податкових перевірок із урахуванням положень законодавчих актів, у т. ч. запроваджених на період дії воєнного стану, вдосконалення процедури погашення податкового боргу;

- формування іміджу ДПС як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві шляхом розвитку зручних та доступних сервісів для платників, забезпечення якісного та швидкого консультування платників;

- протидія ухиленню від оподаткування шляхом запровадження міжнародних стандартів і вдосконалення аналітичних інструментів за допомогою упровадження сучасної стратегії дотримання податкового законодавства, спрямованої на просування концепції добровільної сплати податків, ефективного управління ризиками та підвищення аналітичної спроможності, удосконалення системи здійснення контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів, ефективної та скоординованої міжнародної співпраці та посилення міжнародного обміну інформацією;

- формування кваліфікованої, ефективної та мотивованої команди шляхом здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, контролю за дотриманням працівниками органів ДПС вимог антикорупційного законодавства тощо [51].

Національна Стратегія доходів України – план подальших реформ податкової та митної систем, завдяки якому Україна посилить фіксальну спроможність, адаптує податкове та митне законодавство до стандартів ЄС та створить стимули для післявоєнного відновлення та економічного зростання.

Затверджена урядом Національна Стратегія доходів на 2024 – 2030 роки покликана реформувати податкову та митну системи, забезпечити фіксальні потреби у середньостроковій перспективі з урахуванням пропозицій представників бізнесу та імплементації підходів та рекомендацій від міжнародних експертів у законодавстві України.

Заходи щодо реформування податкової політики та податкового адміністрування передбачені в цій НСДУ взаємопов'язані та взаємозалежні. Серед них є дві ключові реформи, від успішного та повного виконання яких залежить можливість впровадження змін, які є найбільш фундаментальними для платників податків:

1. Безпека використання даних та доступ до інформації про обсяг та обіг коштів платників податків на їх рахунках у банках, у частині забезпечення конфіденційності та захисту даних в системах ДПС (в тому числі інформації, одержаної від платників податків та податкових агентів).

2. Управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) із поступовою інтеграцією системи управління податковими ризиками в основу управління діяльністю контролюючого органу.

Заходи податкового адміністрування відображають цілісну стратегію підвищення ефективності роботи Державної податкової служби (ДПС) через впровадження інновацій, боротьбу з корупцією та створення умов для добровільного виконання податкових зобов'язань.

Зміст заходів податкового адміністрування:

1. Посилення доброчесності:

- антикорупційна програма та протидія випадкам корупції;
- підвищення довіри громадськості та створення позитивного іміджу ДПС.

2. Підвищення рівня дотримання податкового законодавства:

- управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками);
- удосконалення процесів організації та проведення документальних і фактичних перевірок;
- автоматизація процедур податкового контролю за трансфертним ціноутворенням;
- обмін інформацією для податкових цілей;
- удосконалення адміністрування акцизного податку;
- усунення проблем із збором, передачею, зберіганням та аналізом даних про проведені розрахункові операції;
- покращення роботи з податковим боргом фізичних та юридичних осіб.

Цифровізація та дані:

- ІТ-консолідація інформаційних ресурсів та забезпечення їх адміністрування незалежним адміністратором;
- безпека використання даних та доступ до інформації про обсяг та обіг коштів платників податків на їх рахунках у банках;
- інтеграція інформаційно-комунікаційних систем ДПС із системами ЄС.

Програма антикорупційних заходів є ключовою складовою, яка сприяє

підвищенню прозорості роботи податкових органів і відновленню довіри громадян до ДПС. Створення позитивного іміджу служби, поряд із усуненням корупційних ризиків, є важливим фактором для забезпечення партнерських відносин між державою та платниками податків.

Управління податковими ризиками (комплаєнс-ризиками) дозволяє ідентифікувати зони недотримання податкового законодавства, попереджаючи порушення ще до їх виникнення. Автоматизація процедур контролю, особливо у сфері трансфертного ціноутворення, забезпечує точність та об'єктивність перевірок, знижуючи ризики людського фактора. Обмін інформацією на міжнародному рівні та інтеграція з європейськими системами сприяють боротьбі з ухиленням від оподаткування через транскордонні операції. Усунення проблем із розрахунковими операціями та робота з податковим боргом спрямовані на підвищення ефективності збору податків і запобігання втратам бюджету.

Консолідація IT-ресурсів і незалежне адміністрування інформаційних систем є важливими для забезпечення безпеки даних та підвищення надійності роботи цифрових інструментів ДПС. Інтеграція з інформаційними системами ЄС відповідає вимогам міжнародного співробітництва та створює передумови для обміну інформацією на єдиній технологічній платформі. Ці заходи створюють основу для модернізації податкового адміністрування, забезпечуючи прозорість, зручність і довіру з боку платників податків. Успішна реалізація вимагає послідовності, достатнього фінансування та професійної підготовки кадрів.

Податкова політика, зокрема в аспектах реформування та гармонізації податкового законодавства, є важливою складовою економічного розвитку держави. Зокрема, щодо удосконалення законодавства з оподаткування прибутку підприємств. Тимчасове зниження ставок податку на прибуток для підприємств, які інвестують у відбудову критичної інфраструктури. Податкові канікули для нових підприємств у регіонах, що постраждали від війни. Прямі

податкові кредити для компаній, що реінвестують прибуток у розширення виробництва або модернізацію.

Приведення правил корпоративного оподаткування у відповідність до законодавства ЄС – це крок до гармонізації із європейськими стандартами. Наприклад, у країнах ЄС широко використовуються принципи прозорості, справедливості та уникнення подвійного оподаткування, що робить інвестиційний клімат більш передбачуваним.

Зміст заходів податкової політики України відображає всебічний підхід до реформування податкової системи з плановим забезпеченням її прозорості, ефективності та відповідності сучасним викликам. Основними цілями є створення сприятливого середовища для економічного розвитку, стимулювання інвестицій та підтримка післявоєнної діяльності. Зміст заходів податкової політики:

1. Реформа спрощеної системи оподаткування.
2. Зміна моделі оподаткування доходів фізичних осіб.
3. Удосконалення законодавства щодо оподаткування прибутку підприємств:
  - ефективне використання податкових стимулів для заохочення післявоєнної відбудови та реінвестування капіталу;
  - приведення правил корпоративного оподаткування у відповідність до законодавства ЄС;
  - узгодження з правилами щодо оподаткування дивідендів, відсотків, роялті та корпоративних реорганізацій;
  - впровадження правил, спрямованих на боротьбу з ухиленням від сплати податків;
  - впровадження правил щодо двокомпонентного рішення;
  - удосконалення правил трансфертного ціноутворення;
  - оподаткування непередбачених прибутків;
  - вирішення питань, пов'язаних із застосуванням міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування;

- розробка еталонної моделі МПДУ та усунення неузгодженостей у національному законодавстві України щодо правил міжнародного оподаткування;

- застосування Багатосторонньої конвенції (MLI) та підготовка синтезованих текстів МПДУ з метою полегшення їх застосування;

- вирішення спорів: застосування процедури взаємного узгодження.

4. Гармонізація із законодавством ЄС щодо ПДВ.

5. Реформа акцизного оподаткування.

6. Оподаткування екологічним податком викидів двоокису вуглецю.

7. Реформування законодавства щодо рентних платежів:

- реформування рентної плати за користування радіочастотним ресурсом України.

8. Реформування режиму оподаткування видобувного сектору.

9. Посилення функцій органів місцевого самоврядування в частині адміністрування податків, які зараховуються до місцевих бюджетів.

10. Удосконалення законодавства щодо оподаткування нерухомого майна.

11. Запровадження єдиного підходу до надання податкових пільг.

12. Використання збалансованих стимулів для розвитку переробної промисловості.

13. Врегулювання обороту віртуальних активів в Україні.

Запропоновані заходи спрямовані на гармонізацію податкового законодавства із європейськими стандартами, удосконалення адміністрування податків, боротьбу з ухиленням від сплати податків та забезпечення соціальної справедливості.

ВИСНОВКИ

Податкова політика України відіграє вирішальну роль у формуванні економічної стабільності, забезпеченні державних фінансових ресурсів і стимулюванні економічного зростання. Вона є одним із основних інструментів державного впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Ефективність податкової політики залежить від її здатності забезпечувати баланс між фіскальними цілями (формуванням державних доходів) та економічними і соціальними завданнями (стимулюванням бізнес-активності, підтримкою зайнятості та зменшенням нерівності доходів). У сучасних умовах важливими напрямками є адаптація до міжнародних стандартів, інтеграція з економікою ЄС, а також створення умов для прозорості та передбачуваності податкової системи.

Зокрема, стратегічними завданнями податкової політики залишаються:

- забезпечення фінансової стабільності та наповнення бюджетів усіх рівнів;
- підтримка підприємництва та інвестиційної активності через зниження податкового тиску;
- гармонізація податкового законодавства з європейськими нормами;
- впровадження сучасних цифрових технологій у податкове адміністрування.

Особливу роль відіграє адаптація податкової системи до умов війни, що передбачає підтримку бізнесу через зменшення податкового навантаження, спрощення адміністрування та створення умов для економічної стійкості навіть у кризових обставинах.

Збалансованість між стратегічними цілями, адаптивністю до сучасних викликів і прозорістю управління фінансовими ресурсами є основою успішної реалізації податкової політики, яка сприятиме довгостроковій соціально-економічній стабільності країни.

Основні принципи формування податкової політики та побудови

податкової системи відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності держави та створенні сприятливих умов для соціально-економічного розвитку. Податкова система України базується на комплексі взаємопов'язаних принципів, серед яких можна виокремити фіскальну достатність, соціальну справедливість, економічність, стабільність і рівність усіх платників перед законом. Ці принципи є основою для формування податкового законодавства, визначення обов'язків платників податків, а також адміністрування податкових надходжень.

Аналіз основних принципів оподаткування свідчить про необхідність дотримання балансу між економічною ефективністю, соціальною справедливістю та фіскальною достатністю. Це потребує наукового підходу до формування податкової системи, врахування національних особливостей та міжнародного досвіду.

Податкова система України повинна забезпечувати сталий розвиток економіки, зменшення нерівності доходів і підтримку платоспроможності громадян, одночасно створюючи сприятливі умови для бізнесу та інвестицій. Її вдосконалення можливе лише за умови комплексного підходу, що включає розробку прозорої, справедливої та ефективною податкової політики.

Податкове регулювання є важливим інструментом державної політики, що охоплює різні підходи та механізми впливу на економіку з метою забезпечення її стабільного розвитку. Воно поєднує функції перерозподілу національного доходу, підтримки економічної рівноваги та стимулювання економічного зростання. У сучасних умовах важливою є адаптація механізмів податкового регулювання до соціально-економічних викликів, що дозволяє зберігати баланс між фіскальною ефективністю та мінімізацією негативного впливу на економічну активність платників податків.

Основними методами податкового регулювання є маніпулювання податковими ставками, введення податкових пільг, кредитів, канікул, а також використання міжнародних податкових договорів. У поєднанні з регулюванням податкового навантаження та раціоналізацією видатків державного бюджету ці

інструменти створюють базу для досягнення економічних і соціальних цілей. Успішне податкове регулювання передбачає врахування інтересів держави, бізнесу та громадян для забезпечення сталого розвитку та соціальної стабільності.

Основними викликами залишаються необхідність збільшення доходів бюджету при одночасному зменшенні тиску на бізнес. У 2024 році частка витрат на оборону становить понад 21% ВВП, що свідчить про пріоритетність військових потреб. Однак дефіцит бюджету, який за останні роки зріс, вимагає залучення зовнішніх ресурсів і реформування системи оподаткування.

Аналіз податкової політики на регіональному рівні, зокрема в Дніпропетровській області, показує важливість ефективного управління податковими надходженнями для забезпечення фінансової стабільності та розвитку місцевих громад. Основні джерела доходів місцевого бюджету – це податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств та місцеві податки. Зростання податкових надходжень у Дніпропетровській області пов'язане з покращенням адміністрування податків та відновленням економічної активності, хоча певні категорії податків, зокрема рентна плата, демонструють нестабільні темпи змін.

Водночас, на регіональному рівні існують виклики, зокрема нерівномірний розподіл податкового навантаження між великими і малими підприємствами, а також вплив військового конфлікту на економічну ситуацію. Для покращення податкової політики необхідно провести оптимізацію адміністрування податків, диверсифікацію податкової бази та удосконалення рентної плати, а також підтримку місцевих податків і створення сприятливих умов для бізнесу.

Загалом, децентралізація та подальше вдосконалення податкової політики можуть сприяти підвищенню фінансової самодостатності місцевих громад і покращенню економічної ситуації на регіональному рівні.

В умовах воєнного стану податкова політика України стикається з низкою серйозних викликів. Одними з найбільших проблем є зниження

податкових надходжень через економічний спад, зупинку підприємств, руйнування інфраструктури та скорочення економічної активності. Це призводить до зменшення бази оподаткування та росту тіньової економіки. Часті зміни в податковому законодавстві ускладнюють адміністрування, а нестабільність створює додаткові труднощі для бізнесу.

Повоєнне реформування податкової системи України є ключовим елементом відновлення економіки країни. Реформа повинна включати вдосконалення податкового законодавства, покращення інвестиційного клімату та стимулювання економічного зростання через інновації та залучення інвестицій. Одним з головних завдань є формування нової податкової культури, забезпечення прозорості та ефективності податкових процедур, а також боротьба з корупцією. Важливим етапом стане інтеграція з європейськими стандартами та реалізація Національної стратегії доходів до 2030 року, яка допоможе зменшити залежність від зовнішньої допомоги та зміцнити фіскальну стабільність. Основний акцент робиться на зниженні податкового навантаження, цифровізації податкових процедур і забезпеченні рівномірного розподілу податкового тягаря. Це дозволить Україні не лише відновити економіку після війни, а й рухатись у напрямку інтеграції в європейське співтовариство.

Досвід податкових систем країн з розвиненою ринковою економікою, таких як Фінляндія, Данія та Австрія, демонструє високий рівень соціальних гарантій і послуг, що забезпечуються через високі податки. У цих країнах громадяни сприймають високий податковий тягар як інвестицію в якість життя, оскільки отримують доступ до безкоштовної освіти, медичних послуг та інших соціальних благ. Водночас, Україні варто звернути увагу на досвід цих країн щодо ефективного використання бюджетних коштів і розвитку соціального забезпечення, щоб підвищити довіру до податкової системи.

Незважаючи на значні відмінності в податкових ставках між Україною та країнами ЄС, проблема ефективності розподілу державних коштів залишається актуальною для України. Слабка податкова культура, корупція та недосконале

адміністрування обмежують потенціал країни для забезпечення соціальних гарантій. Тому необхідно вдосконалити податкову систему та податкове адміністрування, орієнтуючись на баланс між помірними ставками податків і підвищенням ефективності використання державних ресурсів.

Стратегія розвитку та місія податкової служби є важливими інструментами для забезпечення ефективної податкової політики в державі. Податкова служба виконує ключову роль у формуванні доходів бюджету, що визначає фінансову стабільність країни та можливість виконання її соціально-економічних функцій. Стратегія розвитку податкової служби базується на принципах ефективності, адаптивності та прозорості, спрямованих на забезпечення стабільного економічного зростання та міжнародної конкурентоспроможності.

Місія податкової служби полягає в сприянні економічній стабільності через забезпечення високого рівня довіри з боку платників податків, впровадження сучасних ІТ-рішень та боротьбу з ухиленням від оподаткування. Окреме значення має реформа податкового адміністрування, зокрема через автоматизацію процедур, управління податковими ризиками та інтеграцію з міжнародними системами.

Стратегія реформування податкової політики України передбачає гармонізацію з європейськими стандартами, вдосконалення податкового законодавства, а також стимулювання інвестицій, післявоєнного відновлення та економічного зростання. Ці заходи є основою для створення прозорого та ефективного податкового середовища, яке відповідає сучасним викликам і забезпечує стабільність економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податкова політика. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/tax-policy>
2. Положення «Про Міністерство фінансів України», затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-п#Text>.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2013 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.
5. Податкова система: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів /Лютий І.О., Демиденко Л.М., Романюк М.В. та ін.; за ред. І.О. Лютого. Київ: Центр учбової літератури, 2009 - 456 с.
6. Василик О.Д. Податкова система України: [навч. посіб.] / О.Д. Василик. – К. : Поліграфкнига, 2004. – 478 с.
7. Данилов О. Податкова система та шляхи її реформування: [навч. посіб.] / О. Данилов, Н. Фліссак. – К.: Парламентське видавництво, 2001. – 216 с.
8. Крисоватий А.І. Податкова політика України: концептуальні засади теорії і практики: дис. ... доктора економічних наук: спец. 08.04.01 / А.І. Крисоватий. – К., 2006. – 437 с.
9. Податкова система України: [підручник] / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко [та ін.]; за ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1994. – 464 с.
10. Бюджетна система України: [навч. посіб.] / С.І. Юрій, Й.М. Бескид, В.Г. Дем'янішин [та ін.]. – К.: НІОС, 2000. – 400 с.
11. Бобошко Л.І. Світовий досвід оподаткування майна та можливості його використання в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 8. С. 941–945.
12. Шаповал О.А. Ключові аспекти управління фінансовими ресурсами в сучасних умовах. Таврійський науковий вісник. Серія: економіка. 2022. Вип.

13. С. 150–154.

13. Чернадчук Т. Принципи податкового законодавства: окремі питання. Актуальні питання вітчизняної юридичної науки: матер. Третьої Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Суми, 14-15 квітня 2016 р.). Суми: СНАУ, 2016. С. 68–71.

14. Розпорядження від 29 грудня 2021 р. №1805-р «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022—2025 роки та плану заходів з її реалізації». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-reformuvannya-sistemi-upravlinnya-derzhavnimi-finansami-na-20222025-roki-ta-planu-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi-i291221-1805>.

15. Корецька С.О. Удосконалення методів податкового планування на підприємстві. Агросвіт. 2011. URL:http://www.agrosvit.info/pdf/19_2011/9.pdf.

16. Офіційний сайт Державної податкової служби України URL:<https://tax.gov.ua>

17. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

18. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL:<https://mof.gov.ua/uk/tax-policy>.

19. Чернюк Т.В., Юрчишена Л.В. Система оподаткування в умовах війни: правовий та фінансовий аспекти. 2022. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12853>

20. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. / заг. ред. М. Я Азарова. – К.: М-во фінансів України; Нац. ун-т ДПС України, 2010. – 2389 с. 2.

21. А. Сміт Дослідження про природу і причини багатства народів/ А. Сміт; пер. з англ. О. Васильєв, М. Межевікіна, А. Малівський. –: Наш формат, 2023. – 722 с.

22. Гетманцев Д. Ретроподаткотворчість. «Помилки» держави, за які відповідальність несе платник податків. URL:

https://zn.ua/ukr/business/retropodatkotvorchist-pomilki-derzhavi-za-yaki-vidpovidalnist-nese-platnik-podatniv-_.html.

23. Шульга А. Система оподаткування та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/2507/1/58.pdf>

24. А.І. Крисоватий, Г.В. Василевська Новітня парадигма преференційного оподаткування. Монографія. URL: <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/513/1/Новітня%20парадигма.pdf>

25. Нікітішин А.О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання URL:<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4789>

26. Руденко В.В. Ідентифікація функціональних складових фіскального механізму регулювання інвестиційного розвитку національної економіки. Економіка та держава. Вінниця, 2020. № 7. URL:http://www.economy.in.ua/pdf/7_2020/12.pdf.

27. Chugunov I., & Pasichnyi M. (2018). Fiscal stimuli and consolidation in emerging market economies. *Investment Management and Financial Innovations*, 15 (4), 113-122. doi: 10.21511/imfi.15.

28. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. Київ: ДННУ АФУ, 2009. 594 с.

29. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкова держава. Київ: Алерта, 2016. 304 с.

30. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL:<https://openbudget.gov.ua>.

31. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. 2022, с. 98-109. URL:<https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1349/1291>.

32. Проект Закону про Державний бюджет України на 2024 рік. URL:<https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/1986636>.

33. Крючкова Н.М. Прогнозування і вплив зміни податкової політики на соціально-економічні показники України, АКАДЕМІЧНІ ВІЗІЇ, Випуск 18/2023 URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8251867>.

34. Льяшенко В.А. Формування державної податкової політики в Україні: монографія. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2009. 195с.

35. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ: Основи, 2000. 198 с.

36. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country // Association agreement: driving integrational changes: collective monograph / edited by R. Iserman, M. Dei, O. Rudenko, Y. Tsekhmister, V. Lunov. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

37. Новий податковий кодекс: радикальне зниження податків як запорука розвитку держави. URL: <https://uifuture.org/publications/novyj-podatkovyj-kodeks-radykalne-znyzhennya-podatkov-yak-zaporuka-rozvytku-derzhavy/?fbclid=IwAR0v9aQdwysrD9Uib4VPfhJG9ZvczjWmWyN4Xflo49huViH43MY0mVwlKsI>.

38. Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. Вип. 3. Том 1.

39. Тучак Т.В., Лінник О.П. (2020). Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних процесів. Молодіжний податковий конгрес. <https://scholar.google.com.ua/citations?user=qbqHHCAAAAAJ&hl=uk>.

40. Нечипоренко А. В., Панченко І. В., Мороз Л. О. Стан і перспективи розвитку податкової політики України. Бізнес Інформ. 2021. №5. С. 348–354. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-348-354>

41. Славкова А.А., Ватаманюк О.С. Податкова політика України в умовах євроінтеграції: проблеми і перспективи. Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана»; [редкол.: В.М. Федосов (голов. ред.) та ін.]. Київ: КНЕУ, 2018. Вип.

1. С. 119–136.

42. Поліванцев А. С. Вплив глобалізаційних процесів на податкову політику України: теоретико-методичний аспект. Науково-технічна інформація. 2013. № 2. С. 20-24.

43. Тарасевич В. М., Лебедева В. К. Глухі кути неоліберальної ортодоксії та перспективи глобалізації. Економічна теорія. 2013. № 3. С. 117-119.

44. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни. Укрінформ. 27.03.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html>.

45. Податкова реформа та її хронологія. Укрінформ. 04.04.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3691473-podatкова-reforma-ta-ii-hronologia.html>.

46. Л.В. Лисяк, М.О. Гуменюк, Д.А. Філімонова, Досконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн, Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, с. 93, URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/609674.pdf>.

47. А.П. Вавриньчук, Реформування податкової системи в Україні: основні напрями та завдання. Реформування податкової системи: стратегічний поступ чи ручне управління? Науково-практичний семінар, 17 травня 2022 р., м. Львів [матеріали]; за ред. Сич О.А., Львів 2022, 76 с., с. 11, URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/05/seminar-PS-2022-1.pdf>.

48. Україна направила до МВФ Дорожню карту з підготовки Національної стратегії доходів. Мінфін. 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/08/22/111209790/>.

49. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р «Про схвалення національної стратегії доходів до 2030 року». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf

50. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : [навчальний посібник] / під ред. Ю.Б. Іванова, І.А. Майбурова – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 492 с.

51. Звіт Державної податкової служби України за 2023 рік. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/396505.html>.